

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
ORGAAN VOOR DE MEDEDEELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

19^E JAARGANG

WOENSDAG 21 NOVEMBER 1934

No. 986

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Liefstinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties f 0,50 per regel. Plaatsing bij abonnement
volgens tarief. Administratie van abonnementen en adver-
tenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam,
Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No.
145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in
Nederland f 20,—. Buitenland en Koloniën f 23,— per
jaar. Losse nummers 50 cents. Economisch-Statistisch
Kwartalbericht f 1.—. Leden en donateurs ontvangen
het weekblad en het Kwartalbericht gratis en een reductie
op de verdere publicaties.

INHOUD.

	Blz.
Prof. Mr. Dr. G. M. VERRIJN STUART door Mr. G. Vissering	1038
Wijziging in de Redactie	1038
Het landbouwcredietwezen in gevaar of een gevaar of beide? door C. J. P. Zaalberg	1038
Koersrisico in de clearing door C. A. Klaasse	1040
De toekomst der vliegtuig-industrie in Nederland door H. Dunlop	1041
Overheidsbemoeiing met het kartelwezen II (Slot) door Mr. A. N. Molenaar	1042
Economische en andere nadeelen van het cadeaustelsel door C. S. Th. van Gink	1044
AANTEKENINGEN:	
De beteekenis en de werkzaamheden van de Inter- nationale Kamer van Koophandel	1045
De ontwikkeling der werkloosheid in verschillende landen	1046
De financiële toestand van de Gemeenten	1047
INGEZONDEN STUKKEN:	
Functie van den accountant bij kartelvorming door H. R. Reder	1047
BOEKAANKONDIGINGEN:	
Prof. L. Robbins — The Great Depression	1049
STATISTIEKEN	1049—1052
Geldkoersen. — Wisselkoersen. — Bankstaten.	

20 NOVEMBER 1934.

Van de geldmarkt weinig nieuws. Geld blijft ruim. Het wordt steeds moeilijker beleggingen te vinden. Voor kleinere bedragen is wel is waar in het buitenland plaatsing gevonden — o.a. ook door belegging in termijngoud, waarbij ook de gunstige marge voor termijn Ponden van invloed was — doch invloed op de geldruimte hebben deze beleggingen niet gehad. De geldkoersen bleven onveranderd.

* * *

Van de wisselmarkt vallen deze week bijna geen bijzonderheden te melden. Het was tamelijk rustig, terwijl de koersen eerder wat terugliepen. Zoo kwamen Ponden van 7.41½ op 7.36¼, terwijl Dollars, die de geheele week rond het goudpunt schommelden, tenslotte weder op 1.47⁷/₈ aangeboden waren. Van hieruit zijn kleine bedragen goud naar Amerika verscheept, terwijl ook door Parijs goud naar New-York is gezonden. De \$/£ noteering kwam van 5.00 op 4.98½. Fransche Francs zijn van 9.74¼ op 9.75¼ gekomen. Belga's bleven zich rond de 34.50 handhaven, hoewel de stemming voor den Belga onrustig bleef. Het in de dagbladen verschenen bericht over het Dollarvoorschot van de Federal Reserve Bank maakte geen prettigen indruk, hoewel een dergelijk voorschot toch bijna steeds bij iedere goudremise, welke uit hoofde van handhaving van den gouden standaard wordt gemaakt, verleend wordt. De Zwitsersche Franc schommelde tusschen de 47.96 en 48.10, slot 48.02; ook over Zwitserland circuleerden deze week weder geruchten, dat de gouden standaard zou worden prijsgegeven, wat door de Zwitsersche regeering zeer nadrukkelijk is tegengesproken. Marken bleven vast, 59.47½. Ook in Registermarken blijft een tamelijk levendige handel. Canadeesche Dollars vast, 1.51½. Argentijnsche Pesos liepen eenigszins terug: 37¼, slot weder 38.

Op de termijnmarkt bleven de Belga's op latere levering aangeboden; op een oogenblik was zelfs op 125 p. onder contant geen plaatsing te vinden. Het slot was 35—25 en 90—70 deport. Ponden op één maand noteerden een fractie boven pari, terwijl drie maands Ponden, die een oogenblik 1¼ p. agio deden, tenslotte op ¼ p. boven kassa aangeboden werden. Termijn Dollars ongeveer pari.

Op de goudmarkt vonden kleine omzetten plaats; de koersen veranderden maar weinig, eerder liepen zij een weinig terug.

PROF. MR. DR. G. M. VERRIJN STUART.

„Professor G. M. Verrijn Stuart gaat heen!”

Die korte mededeeling werd met gemengde gevoelens vernomen door de Curatoren en de Directeuren van het Nederlandsch Economisch Instituut en door de redactie van het weekblad Economisch-Statistische Berichten.

Algemeen werd met vreugde van de bijzondere onderscheiding kennis genomen, dat Professor G. M. Verrijn Stuart werd benoemd als hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht in de plaats van zijn eminenten vader. Maar aan den anderen kant had Prof. G. M. Verrijn Stuart zich zoovele vrienden gemaakt in zijn functie in Rotterdam, dat zijn heengaan inderdaad als een groot verlies werd beschouwd. En dat niet alleen in zijn qualiteit van docent, maar in casu in niet mindere mate door den arbeid dien hij, naast de professorale werkzaamheden, in het algemeen belang verrichtte als publicist en als organisator van voorlichting van de groote massa in economische richting. Ik heb hierbij voornamelijk het weekblad „Economisch-Statistische Berichten” op het oog. Over dit tijdschrift behoeft ik hier niet nader uit te weiden; het heeft zijn weg gevonden in alle kringen, in alle deelen „des Lands”. Maar wat niet algemeen bekend is, betreft de reorganisatie, welke deze publicatie heeft ondergaan in de latere jaren.

De E.-S.B. is een merkwaardigheid, omdat zij in de tegenwoordige omstandigheden nog altijd het budget in evenwicht heeft kunnen houden; dat is het werk van den organisator G. M. Verrijn Stuart geweest. Om deze positie te kunnen handhaven, moest echter eene reorganisatie voltooid worden, waardoor een krachtig lichaam achter de E.-S.B. kwam te staan. Hierdoor kwamen de handen meer vrij voor het redactioneel verzamelwerk en werd het mogelijk sedert eenige jaren een driemaandelijksch „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht” te publiceren.

Ook deze uitgave werd zeer gewaardeerd. Een „berg werk” moest daarvoor verzet worden.

Eindelijk werd ook mogelijk de publicatie van een tiental monografiën over actuele onderwerpen (eene illusie van Prof. Dr. G. Bruins, toen deze nog secretaris van de E.-S.B. in den ouden vorm was).

Er was dus eene kolossale vermeerdering van werk bereikt, zonder eenige verhooging van den prijs voor de leden der oude vereeniging Instituut voor Economische Geschriften of voor de abonné's.

Professor G. M. Verrijn Stuart had onder de Directeuren een afzonderlijke functie gekregen: die van Directeur-Secretaris. Daaraan ontleende hij de bevoegdheid om doorlopend als chef op te treden, maar daardoor kwam ook de verplichting op hem te rusten het speciale werk te verrichten, dat daaruit voortspoot. En dat heeft hij dan ook verricht in een omvang, met eene energie, met een werklust en eene volharding, die aller bewondering verdiende en verkreeg. Daarbij kwam een enkele maal wel eens het onstuimige bloed van de Jeugd (als ik die benaming daaraan geven mag) in werking, maar steeds wist hij daarbij maat te houden, zoodat het wel eens een „verlevendiging van gedachten” in het leven riep, maar nooit ontaarde in een „strijd”. Kracht en beheersching waren de kenmerken van Professor G. M.!

Daardoor was Prof. G. M. Verrijn Stuart steeds in staat het eigenlijke karakter: het verschaffen van „Berichten”, naar voren te doen komen.

De „Directeur-Secretaris Verrijn Stuart” geeft dus het Nederlandsch Economisch Instituut in de beste orde en in goede organisatie over aan zijn opvolgers, en deze zijn ten volle bereid die taak over te nemen, zijnde als oude medewerkers daarvan ook geheel op de hoogte. In de grootste eenstemmigheid wordt die arbeid dus vervolgd. Het moet voor Prof. G. M. Verrijn Stuart eene voldoening zijn dit te kunnen constateren en te weten dat zijn werk in zijn geest zal worden voortgezet.

De banden met Prof. G. M. Verrijn Stuart worden echter niet geheel verbroken. Wij hopen ook in de toekomst op zijne medewerking te kunnen rekenen.

Onze beste wenschen begeleiden hem in zijn nieuwen werkkring.

G. VISSERING.

WIJZIGING IN DE REDACTIE.

Wegens zijn vertrek naar Utrecht heeft Prof. Dr. G. M. Verrijn Stuart zijn functies bij het Nederlandsch Economisch Instituut neergelegd en is hem in de vergadering van Curatoren dezer stichting eervol ontslag verleend als Directeur-Secretaris van het Instituut en als gedelegeerd lid van de redactie van het weekblad Economisch-Statistische Berichten.

In dezelfde vergadering is besloten voor het Weekblad in te stellen een Commissie van Redactie. In deze Commissie zijn benoemd: Prof. Dr. P. Lieftinck, Prof. Dr. N. J. Polak, Prof. Dr. J. Tinbergen, Prof. Mr. F. de Vries en Dr. H. M. H. A. van der Valk. Dr. Van der Valk zal als secretaris van de Commissie van Redactie optreden.

HET LANDBOUWCREDIETWEZEN IN GEVAAR OF EEN GEVAAR OF BEIDE?

Wie in het reeds verstreken deel van de 20ste eeuw de hoge vlucht van onze Landbouw (waaronder wij in dit verband het productief maken van alle cultuurgrond dus akkerbouw, veehouderij, tuinbouw en bosbouw verstaan) heeft gadeslagen, zal moeten erkennen, dat die vooruitgang in grote mate te danken is aan organisatorisch handelen met en zonder leiding en steun van de overheid.

Ook het landbouwcrediet steunt voor een belangrijk deel op samenwerking in het bedrijf, al domineert in het hypothecair crediet de particuliere belegger, waarbij de plattelands-notaris als deskundig raadsman een grote rol vervult. Boerenleenbanken met en zonder kleur en de Centrale Raiffeisenbank zijn over het algemeen geleid met een bekwaamheid en voorzichtigheid, die alom groot vertrouwen vestigden. Werd hierdoor enerzijds het sparen bij de eigen banken bevorderd, anderzijds werden de credieten verleend met een vakkennis en een vakliefde, die in andere delen van het bedrijfsleven in veel geringer mate werkzaam zijn.

Dit instituut van grote economische en sociale waarde moeten we dus beschouwen als een kostbaar bezit voor ons land en er moet daarom met zorg voor gewaakt worden, dat het in deze periode van economische stormen gezond blijft en ook dat het in zijn streven naar nut voor de Landbouw niet groter nadelen toebrengt aan andere bedrijven.

Het credietwezen, dat, hoe nuttig en onmisbaar ook in ons productiestelsel, voor vele bedrijven een noodzakelijk kwaad is, ontleent zijn verdienste aan de noodzaak om alleen daar crediet te geven, waar een winstgevend gebruik van het geld is te verwachten. Dan werkt het levenwekkend door het activeren van productieve krachten. Het risico, dat de credietgever loopt, werkt selectief en voorkomt, dat kapitaal en arbeid improductief verbruikt worden.

Na dit stukje lager onderwijs in economie kom ik tot de vraag of de landbouwcrisissteun, zooals die thans nog geregeld is, niet denaturerend werkt op het gehele credietwezen en op het landbouwbedrijf.

We kunnen dan dadelijk vaststellen, dat de schoonste taak van de credietgever, het beoordelen van de rentabiliteit van de onderneming, waarin hij zijn geld waagt, geheel is komen te vervallen. Dit geldt zoowel voor banken als voor de particulieren, door wie in normale tijden het overgrote deel der hypotheeken op grond en boerderijen zijn genomen, doch ook voor de andere beleggers, die thans geen veiliger rustplaats voor hun geld weten te vinden dan onder het betondak van de landbouwsteun.

Tot hertoe is daarom mijn conclusie, dat het landbouwcrediet als levenwekkende economische kracht in gevaar is. Zodra en zolang de overheid, dank de

machtsmiddelen, waarover hij beschikt, met geld van andere herkomst de rentabiliteit van het landbouwkapitaal garandeert, heeft dat kapitaal zijn actieve rol uitgespeeld en parasiteert op zijn oude reputatie als nuttig element in het productieproces.

De misleidende argumenten, die deze toestand geschapen en gehandhaafd hebben, heten ontleend aan de grote waarde, die voor het publieke en vooral voor het bedrijfsleven gehecht moet worden aan het vertrouwen in de verhouding tusschen crediteur en debiteur en aan de rampen, die eruit voortvloeien als de overheid zich daarin en in het algemeen in de eigendomsverhoudingen zou mengen.

Ik meen in die waardering bij niemand achter te staan. Juist daaraan ontleen ik de vrijheid om af te keuren, wat er ten aanzien van het landbouwkapitaal thans geschiedt.

De hoogste machten in den lande hebben bij herhaling betoogd, o.a. tegenover hen, die beweren, dat alleen de arbeiders slachtoffer zijn van de crisis en zich moeten aanpassen, dat ook in andere kringen de slagen vallen, dat aandelen en obligaties en eigen kapitaal in ondernemingen van handel, nijverheid en scheepvaart en in koloniale ondernemingen menige veer laten, enz. Maar dan wordt zorgvuldig halt gehouden voor het landbouwkapitaal, dat niet of in veel mindere mate verdampt, behalve dan bij den eigengeërfden boer, die zijn bedrijfsverlies uit zijn vermogen aanvult. De Crisispachtwet, die alleen voor oude contracten geldt, raakt uitgewerkt. Hypotheken worden nog aardig betaald. Rente en aflossing op obligatieleningen van *beetwortelsuikerfabrieken* idem. De Boerenleenbanken werken nog vrij normaal. Het geld is er veiliger en rendabeler dan bij menige andere bank. Pachten en landprijzen bij verkoop lopen zelfs nog omhoog.

Dit alles gebeurt terwijl de bedrijfswaarde van die grond circa nihil somtijds negatief is, althans gelijkstaat met een *rietsuikerfabriek op Java*, een opgelegd schip, een stilstaande scheepswerf of diamantslijperij. Die worden alle verwezen naar de aanpassing en wordt er hulp verleend, dan wordt eerst het kapitaal, voor zover nog aanwezig, koud gesteld. Die aanpassing bestaat er thans o.a. in, dat men bij het rendabel maken van zijn bedrijf (waartoe het vergoeden van kapitaalrente al niet meer gerekend wordt) een bedrag, en niet zo'n klein bedrag opbrengt om aan het landbouwkapitaal rente te verzekeren.

Bestudering van de publicaties der landbouwboekhoudbureaux en de opstelling van Regeringswege van de prijzen voor landbouwproducten tonen ten overvloede als onomstotelijk vaststaand aan, dat de belasting, die aan de verbruikers wordt opgelegd om het landbouwbedrijf op gang te houden in een tijd, dat het niet meer rendabel is, voor een belangrijk deel strekt tot betaling van pacht en rente.

Ook in de landbouwende stand zelve wekt het geringe ergernis, dat pachter en landarbeider zich moeten aanpassen aan een minimum-bestaan en dikwijls de leveranciers niet betalen kunnen, terwijl de landbouwsteun verdwijnt naar den landheer of de hypotheeknemer en iedere prijsverhoging of steunuitbreiding ook die richting uit gaat.

Het is dus geenszins juist, dat de overheid zich onthoudt van ingrijpen in de eigendomsverhoudingen en het credietwezen. Wel geldt dit voor industriële ondernemingen en hun crediteuren, rederijen en scheepsverbandbanken, groot- en kleinhandel, die alle aan de „natuurlijke” werking van de vrije prijsvorming en de gevolgen hiervan worden overgelaten, maar zodra hij het gebied van de Landbouw betreedt, grijpt de overheid in op een wijze, die de positie van het kapitaal radicaal doet verschillen van die in andere bedrijven.

De gevolgen zijn voor alle partijen, behalve dan op het ogenblik voor de beleggers, schadelijk. De Landbouw verliest de nuttige werking van de voorzichtige credietgeving; de andere bedrijven moeten niet alleen

de kosten dragen, doch kloppen vergeefs aan bij de normale credietgevers, omdat die een veel veiliger belegging weten in de Landbouw.

Behalve om deze niet-alleen-idiële economische waarden gaat het om de directe last van grote bedragen. Ons land bevat 2¼ miljoen ha bouwland, grasland en tuingrond, die in 1929 en 1930 nog een zuivere productie opleverden van circa een milliard per jaar. Dit laatste cijfer heeft helaas geen betekenis meer.

Uit verpachtingen van de laatste tijd en door de Landbouwcrisisbureaux is bekend, dat de (door de landbouwsteun in vele gevallen gestegen) pachten voor goede kwaliteit grond zeker nog wel op f 70 kunnen worden aangenomen en voor de schrale gebieden op f 25. De verpachtingen in de Wieringermeer brachten pl.m. f 50 op. (Inkoopprijs f 5800). Laten we aannemen, dat de netto-opbrengst voor de eigenaar (na aftrek van grond- en waterschapslasten enz.) de helft bedraagt. Zeer zachtjens geteld, gaan er dus van de f 200 miljoen, die dienen moeten om de boerenstand op zijn bedrijf te houden, f 50 miljoen naar de bezitters van die tijdelijk niet rendabele gronden en de geldschietters. Het kunnen ook wel f 100 miljoen zijn. Op een paar tientallen miljoenen meer of minder kijk ik niet; dat is bij landbouwcrisissteun niet gebruikelijk. Geheel anders b.v. dan bij de scheepvaart, waar dat pijnlijk nauwgezet gebeurt en waar ik van harte aan meedoe, zij het ook vaak met een bloedend hart.

Men tracht die toestand in de Landbouw goed te praten met de redenering, dat van die pacht en die rente vele kleine spaarders moeten leven. Eenzelfde clemente houding wordt echter niet ingenomen tegenover wie ook buiten de Landbouw.

Een regeling, waarbij het mogelijk is, dat met steun producten geteeld worden, die vernietigd worden, acht een agrarisch denkend brein nog beter dan het braak laten liggen van gronden. Maar dat als gevolg van de landbouwsteun onze niet minder belangrijke welvaartsbron, de arbeidskracht in andere bedrijven, braak komt te liggen, aanvaardt men als onvermijdelijk.

Nu de landbouwsteun een allesbeslissende invloed heeft op de betaling van pacht en rente, is het zelfbedrog om een ingrijpen in de verhouding tusschen eigenaar en pachter, hypotheeknemer en hypotheekgever als een nieuwe principiële daad te beschouwen. Dat heilig principe, waaraan men liever niet wil tornen in het vrije bedrijf uit gerechtvaardigde vrees voor de gevolgen, is in de Landbouw reeds aangerand en niet zuinig ook, sedert de overheid, zij het indirect, die niet economisch ontstane betalingsmogelijkheid heeft geschapen.

In het begin van deze beschouwingen hebben wij erop gewezen, dat een van de gevolgen is, dat de Landbouw de nuttige werking van het credietwezen als controlerende en leidende kracht gaat verliezen, dat m.a.w. dit instituut, dat met zorg en bekwamheid is opgebouwd, in gevaar verkeert; niet in die zin, dat het credietgeven een einde neemt, maar dat de maatschappelijk nuttige afdelingen, Selectie en Controle, worden stilgezet.

In het vervolg van onze beschouwingen hebben we vooral willen aantonen, dat het desondanks kunstmatig rendabel maken van het landbouwkapitaal voor de rest van het bedrijfsleven — en die „rest” is van niet minder belang voor de volkswelvaart dan de Landbouw — door de directe en indirecte miljoenenlast en door de afzwenking van het belegging zoevende geld naar de Landbouw een gevaar is geworden, een gevaar, dat met de dag groter wordt, omdat mede van de hoogte van de landbouwsteun de kosten van het levensonderhoud afhangen. Blijft Nederland een duurte-eiland, dan zullen steeds meer bedrijfstakken verlamd worden en — als ik mij voor een enkele maal een oordeel op monetair gebied mag aanmatigen — zal die landbouwsteun als koningswater inwerken op de gouden standaard.

KOERSRISICO IN DE CLEARING.

Men kan van meening verschillen over de vraag of er een groote of een kleine kans is, dat de Markenkoers binnen afzienbaren tijd sterk zal dalen, hetzij als gevolg van devaluatie, hetzij om andere reden. Maar dat die kans bestaat, zal wel niemand ontkennen. Evenmin valt het te loochenen, dat voor onze exportbelangen sedert de invoering van de clearing met Duitschland het risico bij de koersontwikkeling veel grooter is geworden. Storting door de Deutsche koopers ten gunste van het Verrechningsinstituut vindt in elk geval plaats in Marken, zoowel wanneer in Guldens als wanneer in Marken wordt gefactureerd. En die Marken krijgt t.z.t. de exporteur via het Clearinginstituut afgerekend volgens de koers van den dag, de koers dus op het moment van binnenkomen van het verkoopsprovenu via de Nederlandsche clearing. Dit risico valt in twee étappen te splitsen: *a.* van het moment van verkoop tot aan den vervaldag van de koopsom, waarop de Deutsche debiteur stort bij de Reichsbank, en *b.* van dat moment tot aan de uitbetaling van de tegenwaarde in Guldens door het clearinginstituut.

Wanneer in Marken wordt gefactureerd, is het onder *a.* vermelde risico hetzelfde als vóór de deviezenrestricties in Duitschland de verkooper liep. Wordt in Guldens verkocht, dan is er ook onder de clearing tot het moment van storting door den koper geen Markensrisico, wanneer althans bij eventuele ineenstorting van de Mark de Deutsche regering de importeurs zal veroorloven en verplichten in clearing te storten overeenkomstig de dan gestegen Guldensnotering. Dit laatste is natuurlijk allerminst zeker wanneer de koersdaling gevolg is van devaluatie van de Mark, wijl anders door die vrijwillige manipulatie van de regering de importeurs, die in deviezen kochten, benadeeld zouden worden. Theoretisch is in elk geval het risico tot het moment van betaling door den Duitschen koper niet grooter dan zonder clearing. Het extra-risico van de clearing is dus slechts de „wachttermijn” tusschen die storting in Duitschland en de uitbetaling in Nederland.

Voor het Sonderkonto is die wachttermijn natuurlijk abnormaal lang geworden, voor de nieuwe clearing gaat het veel vlotter, maar de praktijk leert toch, dat het apparaat van de clearing tijdverlies beteekent, en devaluatie kan nu eenmaal zeer snel in zijn werk gaan. Daarbij komt, dat hoewel theoretisch alleen de clearing-wachttermijn een extra-valutarisico beteekent, practisch ook het tijdvak tusschen verkoop en storting, de heele crediettermijn dus, daarbij geteld moet worden. Immers ook vroeger liep de exporteur zooals gezegd, dat risico. *Maar er was de mogelijkheid om het door een termijnaffaire af te dekken.* Die mogelijkheid nu is in het kader van het clearingverkeer komen te vervallen. De exporteur immers krijgt geen Marken, die hij op termijn kan verkopen; hij krijgt t.z.t. van het Clearinginstituut Guldens, en de importeur, die vroeger als tegenpartij in de termijnaffaire kon optreden, heeft geen termijnmarken meer noodig, wijl hij in Guldens aan het Clearinginstituut moet betalen. Voor een reële termijntransactie is dus voor geen der partijen meer mogelijkheid. Zoodat dus door de clearing-organisatie zoowel voor de hierboven onder *a.* als de onder *b.* genoemde termijn extra-valutarisico is ontstaan. Toen de Sonderkonto-regeling nog bestond kreeg de exporteur ook wel geen vrije Marken meer ter dispositie, maar er waren voor termijnaffaires altijd nog importeurs als tegenpartij te vinden, wijl die niet zooals nu Guldens in de clearing moesten storten.

De vraag is nu, wat er gedaan kan worden om voor de exporteurs, die dit risico meer en meer als een bezwaar gaan voelen, dit te elimineeren. Een radicale oplossing zou zijn een vaste omrekeningskoers in de clearing af te spreken. Wanneer het om kleine koersfluctuaties ging zou dat niet zulk een bezwaar zijn, maar de kleine schommelingen maken juist het risico

niet uit. En zoodra het om grootere koersverschillen gaat, is een vaste omrekeningskoers uit den boeze. De Zwitsersch-Oostenrijksche clearing heeft aangetoond, hoe door zulk een koersfixatie de clearing precies kan vastloopen. De beste basis voor clearingverrekening blijft de beurskoers der betrokken valuta's. Nu moet toegegeven worden, dat de notering van Marken op de wereldmarkt en van deviezen te Berlijn nauwelijks meer in vrije marktontwikkeling tot stand komen. Zoodat als basis voor de clearing die noteringen al bijna even slecht zijn als gefixeerde koersen. Principieel blijft echter de beurskoers de voorkeur behouden.

Voor de overbrugging van het risico in de onder *b.* genoemde termijn zou men echter wel degelijk iets kunnen doen. Voor zoover de vertraging tusschen storting in Duitschland en uitbetaling hier niet ontstaat, doordat er hier in de clearing niet zooveel beschikbaar is als op de clearing „Nederland” bij het Verrechningsinstituut, doch de wachttermijn alleen een gevolg is van administratieve factoren, is het alleszins logisch om voor de afwikkeling van in beide landen tegelijk in de clearing staande bedragen een minimum koers overeen te komen. Aldus wordt voorkomen, dat b.v. bij devaluatie van de Mark Duitschland daaruit voordeel trekt. Wanneer b.v. zooals de toestand thans is aan beide zijden, in de clearing *f* 12 miljoen staat, dan zou bij een depreciatie van de Mark tot b.v. 40 cts. voor de Deutsche clearing een winst ontstaan van *f* 4 miljoen. Het is alleszins logisch om dat te voorkomen door een overeenkomst als bovenvermeld. Zoolang nu maar aan Nederlandsche zijde steeds minstens evenveel in de clearing staat als aan Deutsche is althans het koersrisico gedurende de onder *b.* vermelde wachttermijn na storting door de Deutsche koopers uitgeschakeld, ten minste bij koersdaling beneden het afgesproken minimum, dat b.v. op 58 zou kunnen liggen. Zie hier een punt voor de hangende verdragsbesprekingen, zoo dit niet reeds thans op deze of betere wijze is geregeld.

Blijft dan echter nog het risico van den wachttermijn, die het gevolg is van een onevenwichtige clearing. Dat risico is practisch niet af te dekken, kon ook, althans binnen het kader van de eigen markt, vroeger niet gedekt worden bij gebrek aan tegenpartij. Veel belangrijker is echter het risico gedurende de onder *a.* vermelde crediettermijn, dat vroeger op de termijnmarkt ondergebracht kon worden. Hoe kan op dat punt de exporthandel tegemoet gekomen worden? Is het absoluut onmogelijk evenals vroeger op de valutatermijnmarkt daarvoor dekking te vinden? Ik schreef hierboven, dat voor een reële termijntransactie geen basis meer bestaat, wijl de exporteur geen vrije Marken uit zijn verkoopen ontvangt en de importeur geen Marken meer kan gebruiken om zijn verplichtingen te vereffenen. Dat behoeft echter niet per sé een termijnaffaire uit te sluiten. Op de goederenmarkt is de termijnaffaire zonder reële-handelbasis een zeer gebruikelijk instrument om prijsrisico's af te dekken. De rubberplantage, die zich voor de toekomstige productie de prijs wil fixeeren verkoopt standaardrubber, hoewel het zeer onwaarschijnlijk is dat die standaardkwaliteit geleverd kan worden. Men stelt t.z.t. bij afloop van den termijn de transactie „glad” door een loco-koop; maar doordat het prijsverloop van de kwaliteit, die de plantage levert in-middels vrijwel evenredig fluctueerde met de standaard-kwaliteit, heeft men toch het risico van tusschentydsche prijsverandering gedekt. Hetzelfde geldt voor de meeste andere goederentermijntransacties. Zoo zou ook in het onderhavige geval de exporteur, hoewel wetende dat hij t.z.t. geen Marken uit Duitschland krijgt, zoodat hij bij afloop van de termijn daaruit niet kan leveren, toch op termijn Marken kunnen verkopen, en de importeur, hoewel wetende dat hij niet met Marken zijn leverancier in Duitschland kan betalen, zou op termijn kunnen koopen, beide

met de bedoeling om bij afloop de transactie glad te stellen door een contante affaire. Aangezien voor beide partijen, zoowel importeur als exporteur de storting bij resp. uitbetaling door het Clearinginstituut plaats vindt tegen dagkoers van de Mark, komt de koers van „gladstelling” der termijntransactie overeen met den basiskoers voor de clearing-verrekening, zoodat de termijnaffaire precies dezelfde dekking geeft als vroeger, toen reële levering en afname konden plaats vinden.

Wil zoo iets echter meer algemeen ingang vinden dan moet op één of andere wijze die handel georganiseerd worden. Op het oogenblik is de termijnhandel vrijwel nihil, voornamelijk wellicht omdat en exporteurs en importeurs die gewend waren alleen reële termijntransacties te verrichten, zich niet realiseren, dat ook zonder de reële levering en ontvangst deze transacties voor beide partijen nuttig kunnen zijn. Wellicht zouden de banken gezamenlijk iets in deze richting kunnen ondernemen. In dat geval zou men de vorm van de affaire speciaal kunnen toespitsen op haar eigenaardigheid: waar toch geen der beide partijen de bedoeling heeft Marken te leveren en te ontvangen, zou dat vastgelegd kunnen worden en de transactie dus de vorm kunnen aannemen van een soort premie-affaire, waarbij een bepaalde Markenkoers als basis wordt aangenomen, en alleen het verschil tusschen die basis en de werkelijke koers op het moment van afloop van den termijn verzekerd wordt.

Aan de genoemde methode van risico-afdekking door een termijnaffaire, al of niet in laatstgenoemden zin toegespitst op dit speciale geval, is echter een groot bezwaar verbonden. Terwijl de importeur evenals vroeger weet, wanneer hij moet betalen, weet de exporteur wél wanneer zijn koper in Duitschland moet storten, maar niet wanneer hij van het clearing-instituut tegen dagkoers zijn geld binnenkrijgt. En dit laatste tijdstip moet toch voor den exporteur de basis voor den termijn zijn. Nu is natuurlijk opheffing van dit bezwaar door prolongatie denkbaar, maar het blijft een groote moeilijkheid. Afdoende oplossing ware dan ook slechts denkbaar, wanneer het Clearinginstituut in deze medewerking zou verleen. En wel als volgt. Een importeur en een exporteur, die resp. op een bepaald tijdstip een zeker bedrag Marken in de clearing moeten betalen en daaruit moeten ontvangen tegen dagkoers, komen overeen, dat de verrekening met het Clearinginstituut niet tegen dien dagkoers zal plaats vinden, doch tegen den tusschen hen beiden overeengekomen koers. Wil dat mogelijk zijn, dan moet dus ook vaststaan, dat de exporteur met geen wachttermijn te maken heeft, noch wanneer de clearing in overwicht is, noch wanneer er een tekort is. Voor de afrekening moeten de beide „in elkaar gesloten” posten dan ook alleen met elkaar te maken hebben, zoodat wanneer inderdaad de Deutsche koper van den exporteur op tijd betaalt, de exporteur zijn geld ontvangt uit hetgeen door den importeur, met welken de transactie werd afgesloten, hier wordt gestort. Dat zal beteekenen, dat de volgorde van betaling aan exporteurs uit de clearing wordt veranderd, en wanneer de clearing eens niet zou sluiten, zou het niet alleen een chronologische, maar zelfs een absolute preferentie zijn. In wezen komt zulk een transactie dan ook overeen met particuliere compensatie. Inderdaad zijn compensatie-affaires het aangewezen en het enig afdoende middel om voor exporteurs — en importeurs — het Markrisico weg te nemen.

Meer en meer wordt in exportkringen het bezwaar van het valutarisico in verband met de clearing gevoeld. De regeering, die op zeer goede gronden de clearing invoerde, zal moeten zien op één der bovenschreven wijzen aan dat bezwaar tegemoet te komen.

C. A. Kl.

DE TOEKOMST DER VLIEGTUIG-INDUSTRIE IN NEDERLAND.

De prestatie van de „Uiver” viel dezer dagen als een lichtstraal in de duisternis der crisis. Want, afgezien van alle chauvinisme, gevoelde het geheele volk van Nederland, dat wanneer één volk in staat zou zijn, de crisis te overwinnen, dit wel het onze was, met zijne duizenden goed-onderlegde ingenieurs en vaklieden op allerlei gebied. De onverschrokken vliegeniers der K.L.M. hebben ons inderdaad de richting aangewezen, in welke thans moet worden gewerkt.

Naar mijne bescheiden meening verdient thans een mogelijke belangrijke uitbreiding van de vliegtuig-nijverheid in de allereerste plaats de aandacht der regeering.

Er zijn zoovele takken van nijverheid, die — laat ons hopen voorloopig — tot stilliggen gedoemd zijn, dat iedere gelegenheid tot nuttige werkverschaffing met beide handen dient te worden aangegrepen. Het is duidelijk, dat waar zoovele oude industriële bedrijven een nog slechts zeer onzekere toekomst hebben, alles gedaan moet worden voor eene in opkomst zijnde nijverheid, voor welke thans zonder eenigen twijfel een toekomst is weggelegd, die zich op het oogenblik niet laat overzien, maar die mettertijd de evenknie kan worden van de geweldige scheepsbouw-nijverheid, die gedurende de laatste halve eeuw aan zooveel hoofden en handen werk heeft verschaft.

Uit hoofde van de leidende positie die ons land thans inneemt, niet alleen in het vliegwezen, maar ook in de techniek in het algemeen — men denke aan de Radio-nijverheid — welke weer bevorderd werd door de voortreffelijke opleiding onze ingenieurs en technici op allerlei gebied, die voortdurend door onze universiteiten worden beschikbaar gesteld, ligt Nederlands toekomst op nijverheidsgebied stellig in de lijn van technisch en wetenschappelijk ten hoogste geperfectioneerde fabrieken.

De ontwikkeling der hoogststaande technische nijverheid, die gebruik maakt van alle wetenschappelijke vondsten, zal voor ons land op den duur veel meer voordeel opleveren dan het kunstmatig door de regeering in stand houden van bedrijven, die hun tijd hebben gehad. Ik bedoel vooral die bedrijven waarin „skilled labour” wordt gebruikt, die in bedrevenheid — het zij met alle waardeering gezegd — niet boven de Aziaten staat, maar wegens hooger levensstandaard en loonen niet met dezen kan concurreren. Daarbij dient nog in aanmerking te worden genomen, dat vele Aziaten, vooral de Japanners, wegens hun kleineren lichaamsbouw, van minder voedsel kunnen leven dan de Westerlingen. Dat geldt ook voor de bewoners van Ned.-Indië en Britsch-Indië, waar bovendien het klimaat minder kosten medebrengt voor verwarming, behuizing en kleding. Al deze bezwaren lijken mij inderdaad onoverkomelijk. Er heeft een bedenkelijke verlegging plaats — vooral in de katoentextiel nijverheid — naar Azië, en daarom moet Nederland zooveel mogelijk nieuwe wegen bewandelen, wil het aan zijne acht millioen inwoners werkgelegenheid kunnen verschaffen. Daarbij kan m.i. de Regeering moeilijk te diligent zijn, vooral daar behalve verschillende takken van nijverheid zooals de bovengenoemde, ook de scheepsbouw, de emballagefabrieken, de metaalbedrijven enz. meer en meer noodlijdend worden.

De richting, die wij uitmoeten: de ontwikkeling der hoogststaande technische nijverheid, brengt ons in de eerste plaats naar de vliegtuig-fabricage, maar ook op tal van andere gebieden zal men werkzaam moeten zijn, en onderzoek moeten doen, hetwelk men wegens de hooge kosten van proefnemingen niet geheel aan particulieren mag overlaten.

De vliegtuigconstructie biedt het groote voordeel, ook aan andere takken van nijverheid werk te kunnen bezorgen, o.a. de Radio-nijverheid, de metaalbedrijven e.d., behalve dan nog, dat zij werkt voor een verkeersmiddel, hetwelk nog slechts in het begin van

zijne opkomst is. Hoe eerder Nederland bij zijne thans internationale reputatie in de vliegkunst ook die van vliegtuigbouw-op-groote-schaal kan voegen, hoe beter, en het reeds gevestigde prestige van Nederland, mede door de reeds bestaande fabrieken, zal daarbij bevorderlijk zijn.

Eenigen tijd geleden gaf de Regeering te kennen, f 60 miljoen beschikbaar te willen stellen voor werkverschaffing. Zou het teveel gevraagd zijn, haar voor te stellen, daarvan bijv. 10 miljoen af te zonderen voor het deelnemen in, of het fourneeren van het kapitaal in een groote onderneming — al of niet opneming daarin van de reeds bestaande Fokker-fabriek?

Gaat dit niet, dan zou de Regeering of het aandeelenkapitaal voor het grootste deel moeten fourneeren, dan wel daarop (gedurende bijv. 10 jaren) rente moeten garanderen. Immers de aandeelen onder het publiek, zonder meer, te plaatsen, daarvan kan, vooral in dezen tijd, nauwelijks sprake zijn.

Daarbij zou men in het oog moeten houden, dat nu er ettelijke centra zijn, waar alle bedrijven stil liggen of tot ondergang gedoemd schijnen, er ook meerdere plaatsen zijn waar men vliegtuigfabrieken zou kunnen vestigen, ten einde aan de plaatselijke werklozen — al zij het een betrekkelijk klein percentage — nuttig werk te verschaffen, hetgeen verre te prefereren is boven werkloosheidsuitkeeringen.

Vooralsnog lijkt een gematigd optimisme nopens de toekomst van het luchtverkeer gewettigd en daardoor zou de steun der Regeering verantwoord zijn.

H. DUNLOP.

OVERHEIDSBEMOEIING MET HET KARTELWEZEN.

II (Slot.)

Wij zagen in ons vorig artikel, hoe men in Duitsland, mede als gevolg van de overheersende mentaliteit in de kringen van het bedrijfsleven, die om overheidsbemoeiing ter bevordering van het kartelwezen riepen en voorts als uitvloeisel van de reeds in vroegere jaren daar aangevangen en steeds verder uitgebreide Staatsbemoeiing met de vorming en met de interne regelingen der kartellen, gekomen is tot de wet van 15 Juli 1933. Deze wet kent zoowel op het terrein van de bevordering van kartellen als op dat van het toezicht op de kartellen den Staat ingrijpende bevoegdheden toe. Reeds de vorige maal wezen wij er op, dat deze wet niet slechts de mogelijkheid schept van oprichting van gedwongen kartellen, maar tevens van gedwongen aansluiting van buitenstaanders aan reeds bestaande kartellen, indien de regeling van de markt langs vrijwilligen weg afstuit op — wat men in Duitsland noemt — een te sterke accentueering van individueele tegenover collectieve belangen. Tevens maakt de wet het verbod mogelijk van de oprichting van nieuwe ondernemingen of van de uitbreiding van bestaande.

Tegelijk met deze wet kwam een wet tot stand tot wijziging van de kartelverordening. Deze wet bracht aan den eenen kant een verscherping van de bevoegdheden tot ingrijpen van het Rijkministerie van Economische Zaken krachtens § 4 der kartelverordening (nietigverklaring van kartellen, overeenkomsten of besluiten, indien deze de geheele volkshuishouding of het algemeen welzijn in gevaar brengen). Aan den anderen kant werd de boycotparagraaf 9 verzacht en praktisch buiten werking gesteld bij een boycot, die zich richt tegen „prijsbedervers” (Preis-schleuderer). De aanvulling van bedoelde paragraaf luidt:

„Onbillijk is de inperking der economische bewegingsvrijheid in het bijzonder niet, wanneer de zaak van den betrokkene door personen wordt geleid, die de in het zakenverkeer vereischte betrouwbaarheid niet bezitten. Met onbetrouwbaarheid is gelijk te stellen het feit, dat in de zaak van den betrokkene de goederen of diensten, waarop de maatregelen betrekking moeten hebben, worden aangeboden of verkocht tegen prijzen, die met inachtneming van de belangen

van de zaak, zoomede van de geheele volkshuishouding en van het algemeen welzijn als volkshuishoudelijk ongerechtvaardigd zijn te beschouwen en de voortzetting van zulk een prijsbepaling is te vreezen.”

Naast deze wetten zijn nu nog in 1934 enkele verordeningen uitgevaardigd tegen prijsverhoogingen, nl. in de vezelstof- en in de leder-industrie, terwijl nog een bijzondere verordening is tot stand gekomen inzake aannemerskartellen. Een algemeene verordening tegen prijsstijging is eveneens uitgevaardigd. Daarbij is elke vaststelling in vereeniging van nieuwe prijzen of verhooging van in vereeniging vastgestelde prijzen zonder toestemming der prijscontrolebureaux strafbaar.

Bij een andere verordening zijn richtprijzen vastgesteld voor onedele metalen.

Tenslotte hebben wij nog melding te maken van een verordening van 5 September 1934, waarbij de kartelverordening opnieuw gewijzigd is, teneinde aan de betrokkenen grooter bescherming te verleenen tegen een als onrechtmatig beschouwden boycot door een kartel.

Wij zijn hiermede aan het einde van ons overzicht van de thans vigeerende wettelijke bepalingen op het kartelwezen. Wij hebben daarbij tevens gelegenheid gevonden de enorme variabiliteit in het kartelwezen te schetsen. Een overheid, die begint zich op dit gebied te begeven, moet er rekening mede houden zeker op een bepaald punt geen halt te kunnen houden. De eene maatregel brengt noodwendig het treffen van andere mede.

Men zal moeten toegeven, dat de thans in Duitsland bestaande toestand weinig aanlokkelijk kan worden genoemd. Het bedrijfsleven leeft onder een nauwelijks meer overzichtelijken papierwinkel; het is bovendien aan handen en voeten gebonden. Wij spreken hierbij nog niet eens van de buiten de kartellen omgaande gedwongen organisatie van het Deutsche bedrijfsleven volgens de wet van 27 Februari 1934, betreffende den organischen opbouw der Deutsche huishouding, waarbij beroepsstanden en bedrijfspgroepen zijn ingesteld.

Een eigenaardige trek van de Deutsche kartelregeling is, dat zij aan den eenen kant onder het vooropstellen van „Gemeinnutz geht vor Eigennutz” de bedrijven rechtstreeks of middellijk stimuleert zich te kartelleeren. Lukt dat belanghebbenden niet, dan wordt de onwillige ondernemer — hoe respectabel ook zijn motieven mogen zijn — gedwongen zich naar de regelen der meerderheid te schikken. Tevens kan elke vrijheid worden opgeheven om daarbuiten zelfstandig een onderneming te vestigen, ja de overheid heeft zich zelfs bevoegd verklaard om binnen het kartel uitbreiding van ondernemingen te verbieden. Maar... aan den anderen kant wordt een door kartelleering gebonden bedrijf dagelijks door het zwaard van Damocles bedreigd, want alweer onder het motto „Gemeinnutz geht vor Eigennutz” wordt het kartel bij zijn prijspolitiek onafgebroken geschaduwd, opdat het zijn macht niet misbruike door b.v. naar het oordeel der overheid te hooge prijzen te vragen.

Het beeld, dat wij aldus van de Deutsche kartelwetgeving verkrijgen, is niet veel verschillend van dat van den drenkeling, die telkens, als hij het hoofd boven water steekt, een gevoelige mep op zijn kruin krijgt en dientengevolge weer onderduikt. Een Staatsbemoeiing, als in Duitsland bestaat en in ons land geprojecteerd is, leidt ertoe, dat de overheid zich er rekenschap van geeft, welke prijzen wel en welke niet strooken met het algemeen belang, waarbij dan het algemeen belang op de meest arbitraire manier kan worden geïnterpreteerd.

Waartoe de geleidelijk uitgebreide overheidsbemoeiing met het bedrijfsleven in Duitsland leidt, blijkt duidelijk uit het volgende citaat, dat wij aan „Der deutsche Volkswirt” van 13 Juli 1934 ontleenen:

„In de practijk is het buitengewoon moeilijk den „angemessenen oder gerechtfertigten” prijs vast te

stellen. De bekendmakingen van het „Reichskuratorium für Wirtschaftlichkeit“ uit den laatsten tijd over den „gerechten Preis“ hebben tot levendige discussies aanleiding gegeven. Hoe noodig het ook is voor industriele producten marktbederf te voorkomen, zoo mogen toch aan den anderen kant juist op dit gebied de eischen van de markt, voor alles de koopkracht van de afnemers en gebruikers, niet buiten beschouwing blijven. Het komt er op aan bijzonder hooge kosten uit te schakelen en bij de prijsbepaling een evenwicht te zoeken tusschen de rechtmatige aanspraken van den ondernemer, distribuut en gebruiker. Zeker een moeilijke taak....”

Ja inderdaad, maar wat dit citaat eveneens duidelijk aantoonst is, dat het economisch wel en wee der bedrijven volkomen in handen van Staatsambtenaren wordt gelegd; buitenstaanders zullen uitmaken, welke draagkracht de ondernemingen hebben en met welke prijzen zij kunnen, althans moeten rondkomen. En gesteld de ondernemers zijn over de kartelwetgeving niet ontevreden, dan is de kans groot, dat *de afnemers* het gelag betalen.

Wij zeiden, dat het Deutsche bedrijfsleven gedeels dezen ellendigen toestand aan zichzelf te wijten heeft, daar het zelf om steeds meer Staatsbemoeiing heeft gevraagd. Maar dat is niet de eenige verklaring voor het ontstaan van den tegenwoordigen misstand. Men vergete niet, dat Deutschland sinds het einde van den wereldoorlog doorlopend geweest is onder socialistischen invloed en dat het nationaal-socialisme feitelijk slechts een variant is op het gewone socialisme, waarvan het in hoofdzak alleen afwijkt door zijn verwerping van den klassenstrijd. Voortdurend heeft in Deutschland een mentaliteit geheerscht, die alle heil van den Staat verwachtte en die de persoonlijke vrijheid onder schoonschijnende leuzen steeds meer onderdrukte. Deutschland is in dit opzicht wel een afschrikwekkend voorbeeld van staatsbevoogding. Het moge Nederland tot leering zijn, niet denzelfden verkeerden weg in te slaan. Er zijn trouwens ook in Deutschland nog verscheidenen, die met dezen gang van zaken zeer weinig ingenomen zijn en die zelfs onder het tegenwoordig regime den moed hebben aan hun van de Regeering afwijkend inzicht uiting te geven. Bijzonder lezenswaardig is in dit opzicht een geschriftje „Die Stellung des Konzerns- und Kartellwesens im nationalen Staat“ van Rudolf Ott, Regierungsrat a. D. (Verlag von Georg Stalke Berlin, N.W. 7, 1933). De schrijver is volbloed nationaal-socialist, hetgeen al dadelijk blijkt uit den aanhef van zijn boekje, waarin hij de naamlooze vennootschappen als een der slechtste producten van *Oosterse* handigheid in zaken qualificeert.

Deze schrijver beschouwt als het voornaamste doel der kartellen het handhaven van een hoogen prijs voor hun producten en hij oefent scherpe critiek op de argumenten, die ten gunste van kartellen plegen te worden aangevoerd. Met name komt hij op tegen de bewering, dat de kartellen noodzakelijk zijn om prijsbederf te verhinderen. Ook critiseert hij het argument, dat de Staat zelf de kartellen heeft erkend door op zeer gewichtige terreinen gedwongen kartellen te stichten: voor kolen, kali, suiker, stijfseel, enz. *Welke Staat*, zoo vraagt hij, heeft deze kartellen gesticht, de *nationale* of de *zwart-roode-coalitie*? De laatste, luidt zijn antwoord, want alleen het kalisyndicaat werd in 1909 gesticht, door den Pruisischen Staat, uit fiscale oogmerken, omdat hij zelf aan de ontginning van kali deelnam; het kolensyndicaat daarentegen stamt uit het jaar 1919, dus uit den tijd, toen de *socialiseeringsswaan* op zijn hoogtepunt stond en bovendien de onzalige gevolgen van de Rathenau'sche oorlogshuishouding dit soort van staatsocialisme althans als overgang noodzakelijk maakten; de beide laatste dwangkartellen zijn een product van de Brüning'sche regeering.

De schrijver voert hier niet — gelijk men wellicht zou denken — een handig betoog om de nationaal-

socialistische regeering vrij te pleiten. Neen, hij komt er openlijk voor uit, dat de nationale regeering beter zou hebben gedaan om, nadat zij de leidende persoonlijkheden der vroegere coalitie en de achter haar staande partijen had weggevaagd, ook de scheppingen, die hun geestesstempel dragen, op te ruimen. In stede daarvan spant zij zich voortdurend in voor den verderen uitbouw van den daaraan ten grondslag liggenden economischen gedachtengang.

De schrijver is — wij zeiden het reeds — geen vriend van kartellen, hij vindt, dat zij prijsopdrijvend werken. De voorstanders beweren nu wel — aldus zijn betoog — dat de concurrentie der buitenstaanders prijsopdrijving verhindert. Maar — vraagt hij — hoe rijmt zich dit nu met het feit, dat men de buitenstaanders, die men op dit gebied der prijsvorming dus eigenlijk zoo buitengewoon goed kan gebruiken, onmiddellijk daarna naar het leven staat, door den eisch te stellen van gedwongen aansluiting?

Met eenige spanning ziet men uit naar het slot van zijn boekje, waarin de schrijver melding moet maken van de nieuwe Deutsche kartelwetgeving, die op verscheidene punten lijnrecht ingaat tegen de door hem ontwikkelde denkbeelden. Immers daarin wordt de boycot van *prijbederfers* onder alle omstandigheden geoorloofd verklaard. Voorts wordt de overheid bevoegd verklaard nieuwe *gedwongen kartellen* te scheppen en *buitenstaanders* te *verplichten* om toe te treden of te *beletten* nieuwe concurrerende ondernemingen te vestigen.

De schrijver redt zich uit de moeilijkheid door uit de ambtelijke toelichting tot de nieuwe wetgeving een stukje over te schrijven, waarin gezegd wordt, dat van de vorming van gedwongen kartellen slechts met *de grootste terughoudendheid* moet worden gebruik gemaakt en dat de gedwongen kartelleering slechts als overgangsmaatregel is *gedacht* en dat zij bij intreden van rustiger verhoudingen weer moet verdwijnen. Een eenzijdige begunstiging der kartelwensen is — zoo troost hij zich — *volgens de ambtelijke toelichting* geenszins te verwachten.

Het is opmerkelijk, dat men in particuliere gesprekken dezelfde verontschuldiging kan hooren uitspreken, indien althans de geknevelde ondernemer openlijk durft uit te spreken, dat van bedrijfsvrijheid in gekartelleerde bedrijven nauwelijks meer gesproken kan worden.

Intusschen kan de heer Ott niet ontkennen, dat de nationaal-socialistische Regeering krachtens de nieuwe wet reeds meer dan 40 maal heeft ingegrepen in een zin, die lijnrecht ingaat tegen het standpunt, door den schrijver ingenomen.

Zijn beschouwingen toonen nog eens duidelijk aan hoe deze Staatsbemoeiing op twee gedachten hinkt, aan inwendige tegenstrijdigheid lijdt. Zulks stelt ook Dr. Wolfers in een breed opgezet artikel in de „Schriften des Vereins für Sozialpolitik“ 1931 uiteen. Wij lezen daar: „Es klafft ein Widerspruch zwischen der Bekämpfung von monopolistischen Handlungen der Kartelle, die als misbräuchlich verurteilt werden und gleichzeitiger staatlicher Forderung des Monopolismus.“

Er zijn drie standpunten mogelijk ten aanzien van kartellen. Of men wenscht hun ontwikkeling over te laten aan den vrijen wil der in de maatschappij werkzame leiders van ondernemingen, of men acht ze schadelijk en verlangt daarom maatregelen daartegen, of men acht ze noodig en wenscht daarom, dat de Staat de totstandkoming ervan verzekert. Maar men kan met behoud van de particuliere bedrijfsvoering niet tegelijk van den Staat vragen, dat hij de kartellen bestrijdt en de ondernemers noodzaakt zich te kartelleeren. Toch neemt de Deutsche wetgeving dit tweeslachtig standpunt in. En feitelijk gaat ook ten onzent het wetsontwerp inzake de verbindende kracht van ondernemersovereenkomsten aan dit euvel mank. Men kan nu eenmaal niet warm en koud blazen tegelijk. Een regeering, die gelijk de Deutsche, zoo-

wel een negatieve als een positieve kartelpolitiek wil voeren, spreekt daarmee uit, dat zij zal zorgen, dat er in het land „gerechte Preise” zullen worden gevraagd. Zijn zij te hoog, dan volgt vernietiging van overheidswege, zijn zij te laag, dan volgt verbindendverklaring. Men gevoelt hoe men aldus van links en van rechts het bedrijfsleven in de tang vastknijpt. Een dergelijke wetgeving leidt ertoe, dat aldus voor een groot deel de verantwoordelijkheid van den ondernemer voor de leiding van zijn zaak verplaatst wordt naar den staatsambtenaar. En zulks niet alleen wat de prijzen betreft, want wie prijs zegt, zegt loon. De ervaring in het boekdrukkersvak heeft dit hier te lande ten overvloede bewezen. En in Duitschland is de vaststelling van het loon reeds geheel tot staatszaak gemaakt.

Hetgeen Duitschland te leeren geeft, is dus uit economisch oogpunt van de grootste beteekenis voor ons land. De klanken, die men uit het Deutsche bedrijfsleven met betrekking tot de gedwongen kartelleering opvangt, zijn allerminst gunstig. Menigeen, die in kartelleering zijn heil heeft gezocht, beklaagt zich nu over de onervaren krachten, die omtrent dit door hem te voeren bedrijfsbeleid beslissingen nemen.

De ondernemers, die ten onzent verbetering van hun bedrijfstoestand verwachten door gedwongen kartelleering, mogen uit de Deutsche practijk de les trekken, dat een gedwongen kartelleering, hoe gematigd en beperkt ook begonnen, in een minimum van tijd tot een zeer diepgaande inmenging in het productie- en distributieproces moet leiden. Er zij in dit verband nog eens aan herinnerd, dat ook over onze oostelijke grenzen ondernemers om ingrijpen van overheidswege hebben gevraagd. Maar zij hebben ervaren, dat aldus de grondslag is gelegd voor een volledig gewijzigde verhouding van den Staat tot de particuliere ondernemingen, welke verhouding ertoe heeft geleid, dat de Staat ook door de ondernemers niet verlangde maatregelen heeft getroffen en dat daaruit tenslotte een gansch nieuwe economische ordening blijkt te zijn gegroeid. Bij den Staat is het zwaartepunt met betrekking tot de bedrijfsvoering komen te liggen; de essentialia voor een economische bedrijfstegestie is den ondernemers uit handen genomen.

Bij maatregelen van zoover strekkende beteekenis als waarom het hier gaat is het zaak op de consequenties te letten. Ervaring in andere landen kan ons tot leering strekken.

MOLENAAR.

ECONOMISCHE EN ANDERE NADEELEN VAN HET CADEAUSTELSEL.

De heer C. S. Th. van Gink schrijft ons:

Aan de toepassing van het cadeaustelsel in den handel zitten allerlei consequenties vast. Dank zij de onderzoekingen der laatste 10 jaar, heeft men die consequenties leeren kennen en de ware gedaante van dit verkoopsysteem en concurrentie-middel meer algemeen bekend kunnen maken.

Daar aan de toepassing van het cadeaustelsel uiteenlopende consequenties verbonden zijn, treffen deze de belanghebbende groepen op verschillende wijzen.

In korte trekken laten de nadeelen van de toepassing van het cadeaustelsel zich als volgt samenvatten:

- 1e. prijsverhoogende werking;
- 2e. ontoelaatbare concurrentie;
- 3e. ontwrichting en verontrusting van den handel;
- 4e. prijsverdoezeling en daardoor bemoeilijking van het prijswaardig koopen en
- 5e. aanwakking van de speel- en wedlust der massa en daardoor oneconomisch- en onevenwichtig besteden van het huishoudgeld.

Dit alles zou niet mogelijk zijn, indien er in het cadeaustelsel niet een misleidend element lag opge-

sloten, waardoor het voor het publiek een groote aantrekkelijkheid heeft.

Deze misleiding is mogelijk, dank zij de leemte in de handelswetgeving, waardoor het niemand verboden is om als „cadeaux” aan te bieden, wat inderdaad in den prijs is geïncorporeerd en dus door den koper moet worden betaald.

Het is dan ook tengevolge van dit misleidend element bij den verkoop met cadeaux, dat thans op grond van overtreding der wet op de oneerlijke concurrentie in een zevental landen, nl. in Denemarken, Noorwegen, Zweden, Letland, Zuid-Slavië, Hongarije, en kortelings ook in Luxemburg toepassing van het cadeaustelsel als oneerlijke concurrentie wordt beschouwd en wettelijk verboden is.

Het is vooral de wijze van concurrentie door middel van het cadeaustelsel, welke het dringend noodzakelijk maakt, dat hier door de overheid wordt ingegrepen.

Het zijn niet alleen sommige fabrikanten en importeurs, doch ook een belangrijk deel der winkelaars, die het cadeaustelsel toepassen en bij „Nederlandsch fabrikaat” geheel of ten deele in het buitenland vervaardigde cadeaux geven.

Het zijn vooral degenen, die in enorme hoeveelheden cadeaux kunnen koopen in landen met lage valuta, export-premies e.d., die met dit systeem een concurrentie kunnen toepassen, waartegen de getroffen winkeliers niet bestand zijn en velen hunner zoowel als verbruikerscoöperaties, althans voor de gekozen cadeau-artikelen, uit het distributieproces uitschakelen. Vooral de verkoopers van sommige seizoenartikelen ondervinden dezen eigenaardigen distributie-vorm wel heel erg aan den lijve, nu de groote cadeaugevers den afzet daarvan voor hen hoogst moeilijk maken door juist vóór het seizoen met „gratis” aanbiedingen te komen van artikelen, die op het eerste gezicht gelijk zijn.

De winkelier, die *verkoopt*, moet sorteering hebben, de cadeaugever die *z.g. weggeeft* komt zonder een sorteering en brengt alleen de meest gangbare artikelen en ontwricht andermans bedrijf, louter en alleen om door het *z.g. „cadeau”* omzetvergroting te creëren ten koste van branches, die niet in de gelegenheid zijn om door soortgelijke verkoopsmethodes deze concurrentie te weerstreven.

Degene, die artikelen van dagelijksche behoefte verkoopt en daardoor een veelvuldig contact heeft met zijn afnemer, kan zeer goed cadeau-bons afgeven voor artikelen, die alleen maar zoo nu en dan aangeschaft worden, doch de kleinhandelaar in artikelen van laatstgenoemde categorie, moet machteloos toezien hoe — dank zij het cadeaustelsel — zijn klanten tal van dingen niet meer bij hem behoeven te koopen. Door zijn onregelmatig contact met zijn afnemers kan hij zich vrijwel niet weren tegen dezen vorm van concurrentie!

In verschillende landen zijn de duurte-commissies bij haar onderzoek naar de oorzaken der levensduurte ook gestuit op het cadeaustelsel, welk verkoopsysteem vooral prijsverdoezeling beoogt, waardoor het de verbruikers bemoeilijkt wordt om prijswaardig te koopen.

Uit de kortelings ook hier te lande gepubliceerde resultaten van het onderzoek naar de levensduurte, ingesteld door het bekende Fransche dagblad „Le Matin”, zijn tal van gevallen bekend geworden van verkoop van hetzelfde artikel met en zonder cadeaux, waarbij is komen vast te staan, dat het prijsverschil soms nog grooter was dan de kleinhandelsprijs van het „cadeau”.

Het is niet altijd mogelijk om de prijsverhoogende werking van den verkoop met cadeaux vast te stellen, daar niet steeds de kostprijs van het cadeau in den prijs wordt gevonden, doch soms ook in kwaliteits- of kwantiteitswijziging, ja zelfs wel in een combinatie van twee of meer dezer factoren.

Toen echter kortelings hier te lande tengevolge van een wettelijk verbod van toepassing van het cadeaustelsel voor de tabaksbranche deze verkoopmethode voor de sigaretten-industrie moest worden afgeschaft, zag men, dat het overgrootste deel den prijs der sigaretten verlaagde, zelfs van 34 op '20 ct. per doosje. Van een der meest bekende merken, werd de prijs verlaagd van 49 op 35 cts., niettegenstaande, ondanks die prijsverlaging van het artikel, de van 33½ op 50 pCt. verhoogde accijns op den kleinhandelprijs, de accijns per pakje toch nog 1½ cent meer bedroeg dan vóór de prijsverlaging.

Dank zij het cadeaustelsel is het mogelijk om allerlei bonnen af te geven, bij den verkoop van artikelen, welke recht geven om mee te dingen naar allerlei prijsvragen, die zoo gemakkelijk zijn op te lossen, dat duizenden een geheel goede oplossing inzenden, in welk geval de goede oplossers meestal *loten* om de prijzen, of deze worden toegewezen door een commissie.

Daar geld- en andere prijzen tot f 1000.— en hooger aan dergelijke prijsvragen zijn verbonden, is de belangstelling er voor zeer groot, doch overheidscontrole is er op deze verkapte loterijen niet. Zoo wordt het kansspel, want weinig anders is het in wezen maar zelden, gebruikt als lokmiddel om artikelen te kooplen terwille van de daaraan verbonden „deelname-bonnen”.

Het gevolg is, dat de inkooplen onder invloed van die opgewekte begeerte, niet op de meest economische wijze geschieden en het huishoudgeld niet op de juiste wijze besteed wordt, nl. door het kooplen van artikelen om hun kwaliteit en prijs en dus niet op de allereerste plaats die artikelen worden gekocht, welke men inderdaad noodig heeft.

Dit zijn alles uitvloeisels van de toepassing van een verkoopmethode, die men het „cadeaustelsel” pleegt te noemen, waarvoor menigeen nog altijd meent een lans te moeten breken, afgaande op niet gecontroleerde of niet controleerbare cijfers en gegevens!

Men heeft van het cadeaustelsel beweerd, dat het een reclame-methode is, die in tegenstelling met andere vormen van publiciteit den koopers ten goede komt, doch de practijk wijst uit, dat het cadeaustelsel andere vormen van reclame niet kan vervangen en alleen door het voor een deel overhevelen der reclame-kosten voor publiciteit ten behoeve van het artikel, naar publiciteit voor de cadeaux, dus ten behoeve van de cadeaubons, met succes kan worden toegepast.

Daar van andere maatregelen tegen de uitwassen van het cadeaustelsel geen succes is te verwachten, streven thans ruim 30 Kamers van Koophandel en Fabrieken en ruim 120 organisaties op handels- en nijverheidsgebied, vereenigd in het „Nationaal Comité tot beteugeling van het Cadeaustelsel” naar een wettelijke regeling van dit verkoopsysteem en concurrentie-middel.

Bij dit streven staat het verkrijgen van een juiste wettelijke regeling en soepele toepassing daarvan op den voorgrond, opdat niet die vormen van reclame noodeloos worden getroffen, die wél onder de letter doch niet onder de geest van een dergelijke regeling zouden vallen!

De schadelijke uitwassen van het cadeaustelsel kent men nu over het algemeen wel en dáár is het om begonnen! Een algeheel verbod, met een soepele toepassing door juist geredigeerde maatregelen van bestuur, kan hier handel en nijverheid verlossen van een verkoopmethode en concurrentie-middel, dat tot een sociaal kwaad is geworden en uit sociaal-zoo-wel als uit economisch oogpunt hoogst laakbaar is.

AANTEKENINGEN.

De beteekenis en de werkzaamheden van de Internationale Kamer van Koophandel.

Tijdens een lunch voor leden en genoodigden, dezer dagen te 's-Gravenhage aangericht door de Nederlandsche Organisatie voor de Internationale Kamer van Koophandel, hield de Voorzitter der I.K.K., onze landgenoot de heer F. H. Fentener van Vlissingen, een rede over bovengenoemd onderwerp, die in ruime kring de aandacht verdient.

Spr. begon met de opmerking, dat hij, nu bijna anderhalf jaar geleden daartoe aangezocht, het voorzitterschap der Internationale Kamer op zich heeft genomen in het geloof, dat dit lichaam een nuttige functie in het internationale economisch leven vervult, en dat dit geloof sindsdien bij hem tot een vaste overtuiging is gegroeid. Aan allen, die aan het nut van een instituut als de Internationale Kamer twijfelen, stelde spreker de vraag, of zij zich wel voldoende moeite hebben gegeven, om het werk der Kamer te leeren kennen, en, zoo ja, om daaraan hun moreelen en materieelen steun te verleenen.

Vervolgens liet de spreker de verschillende werkzaamheden der Kamer de revue passeeren, waarbij hij vooral de volgende vier punten in het licht stelde: 1e. het bewijzen van directe practische diensten aan het internationale productie-, verkeers- en distributie-apparaat; 2e. het bevorderen van het persoonlijk contact tusschen de leiders van het bedrijfsleven in verschillende landen; 3e. het in gemeenschappelijk overleg bestudeeren van belangrijke economische vraagstukken en het trekken van conclusies daaruit; en 4e. het bewerken van de publieke opinie en van de regeeringsinstanties met het doel om een bepaalde economische politiek te bevorderen.

Ten aanzien van het eerste punt stond spr. in het bijzonder stil bij de navolgende onderdeelen van het werk der Kamer (waaronder zich verschillende bevinden, die onzen lezers uit vroegere artikelen in dit weekblad reeds bekend zijn): de diensten van het Hof van Arbitrage der Kamer; de pogingen tot unificatie op het gebied van wissel- en chèque-recht, interpretatie van handelstermen¹⁾, douanenomenclatuur en speciaal documentaire credieten, op welk laatste punt de Internationale Kamer onlangs een uniform reglement heeft tot stand gebracht, dat reeds in verschillende landen, waaronder ook Nederland, door de bankiersorganisaties in de practijk wordt gebracht; de interventie, in het belang van het bedrijfsleven, bij verschillende officieele autoriteiten, o.a. op het gebied van posterijen, telegrafie en dubbele belasting; het tezamen brengen rondom de groene tafel van de vertegenwoordigers van het spoorweg- en het automobiilverkeer²⁾; en tenslotte de sinds eenigen tijd ondernomen uitvoerige studies op het gebied van het distributiewezen.

Vervolgens overgaand tot het belang van een gemeenschappelijke bestudeering van internationale vraagstukken en het uitoefenen van invloed op de door de regeeringen gevoerde economische politiek, erkende spr., dat ook binnen de Internationale Kamer over deze onderwerpen eenstemmigheid niet altijd gemakkelijk te bereiken valt, waaraan hij echter onmiddellijk toevoegde, dat de verschillen van meening veelal meer betrekking hebben op de te volgen taktiek dan op de uiteindelijke doelstelling. Zoo zijn er binnen de Kamer verschillende opinies naar voren gekomen omtrent de vraag, of de stabilisatie der munteenheden vooraf moet gaan aan het afbreken der tariefmuren en aan het verminderen der handelsbelemmeringen, dan wel of omgekeerd dit laatste een voorwaarde is om tot stabilisatie te kunnen komen; maar allen in de I.K.K. zijn het er over

¹⁾ Zie het artikel van de hand van Mr. H. Craandijk in E.-S.B. van 25-April jl.

²⁾ Vgl. o.m. het artikel van Dr. N. A. Lunsingh Tonckens in E.-S.B. van 17 Januari 1934.

eens, dat òn de stabilisatie, òn de vermindering der handelsbelemmeringen noodzakelijk zijn om uit de tegenwoordige impasse te geraken. Verschil van meening moge voort bestaan over de mate, waarop onder de tegenwoordige omstandigheden, ter wille van een gedeeltelijke verruiming van het handelsverkeer, afwijkingen van de onvoorwaardelijke meestbegünstiging moeten worden getolereerd en zelfs aangemoedigd; maar alweer zijn allen het er over eens, dat *blijvende* discriminaties in de handelspolitiek uit den booze zijn. En al bestaat er geen eenstemmigheid over de vraag, in hoeverre regeeringsingrijpen onvermijdelijk of wenschelijk is om bij productieregelingen een minderheid van „outsiders” tot medewerking te dwingen, nogmaals zijn allen in de Internationale Kamer het er over eens, dat een grootere mate van aanpassing tusschen den omvang der productie en de bestaande afzetmogelijkheden met alle kracht dient te worden bevorderd.

Na vervolgens met enkele woorden te hebben gewezen op de moeilijke financiële omstandigheden van de Kamer, kwam spr. tot de vraag: In hoeverre zijn de wenschen en de aanbevelingen der I.K.K. in vervulling gegaan? In dit opzicht erkende spr. volmondig, dat dit helaas in zeer geringe mate het geval is geweest, en dat de stem der Kamer slechts al te dikwijls is geweest die van den roepende in de woestijn. Indien aan de aanbevelingen der Kamer gehoor was gegeven, aldus spr.; dan zou niet een vooraanstaand Oostenrijksch econoom onlangs hebben kunnen schrijven: „Die heutige Praxis der Handelspolitik aller Staaten ist eine solche, dass die von keinem Standpunkt aus gerechtfertigt werden kann”¹⁾; dan zou het volume van den internationalen handel niet in vijf jaar tijds tot op 65 pCt. van zijn vroegeren omvang zijn ingekrompen; dan zouden wij niet zien een gedwongen clearing van geld, die de natuurlijke clearing van goederen en diensten zoozeer belemmert, dat er tenslotte niets meer te clearen zal vallen; dan zouden wij niet zien het dwaze schouwspel van regeeringen, die met de eene hand uit de staatskas subsidies verleen voor het creëren van nieuwe transportmiddelen, en gelijktijdig met de andere hand maatregelen treffen, die de goederen, bestemd om door die transportmiddelen te worden vervoerd, steeds meer immobiliseeren; en tenslotte zouden wij ook geen landen zien, die hun producten naar het buitenland uitvoeren voor nog niet één kwart van den prijs, dien de binnenlandsche consument voor diezelfde producten moet betalen.

Met nadruk wendde spr. zich vervolgens tegen hen, die de optimistische stelling verkondigen, dat sinds eind 1932 het dieptepunt van de depressie gepasseerd is en dat wij ons op het oogenblik weder in de opgaande lijn zouden bevinden. Voor zoover zich hier en daar een partieele verbetering schijnt af te teekenen, is deze slechts toe te schrijven òf aan toevallige omstandigheden, of wel aan kunstmatige stimuleering, die nooit tot een blijvend levenskrachtig bedrijf kan leiden, zoolang de wereld niet terugkeert tot de gezonde principes, die gedurende meer dan een halve eeuw hun bestaansrecht hebben bezeten.

Na nog te hebben gezegd, dat naar zijn vaste overtuiging tenslotte de wal het schip zal keeren, maar dat dit ons niet ontheft van de verplichting om met alle middelen te trachten het schip voor anker te brengen, vóórdat dit tegen den wal te pletter loopt, besloot de heer Fentener van Vlissingen zijn belangwekkende rede met een opwekking aan de leiders van het Nederlandsche bedrijfsleven om ons land met een quantitatief en kwalitatief krachtige delegatie te doen vertegenwoordigen op het VIIIe congres der Inter-

nationale Kamer van Koophandel, dat in de laatste week van Juni 1935 te Parijs zal worden gehouden.

De ontwikkeling der werkloosheid in verschillende landen.

In het tweede Octobernummer van „Wirtschaft und Statistik” wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling der werkloosheid in een aantal landen. Deze gegevens kunnen slechts worden gebruikt om den groei of de vermindering der werkloosheid in ieder land afzonderlijk te beschouwen; vergelijking tusschen landen onderling, wat den *omvang* der werkloosheid betreft, is niet mogelijk. De reden hiervan ligt in het feit, dat door het Duitsche tijdschrift het totaal aantal geregistreerde werklozen in de onderscheiden landen wordt opgegeven, welke registratie evenwel op zeer verschillende wijze geschiedt.

In Duitschland, het Saargebied, Dantzig, Finland, Italië, Joego-Slavië, Polen en N.-Zeeland is dit het aantal bij de arbeidsbeurzen ingeschreven werklozen, voor wat Italië betreft echter de geheel werklozen. Bij Nederland, Denemarken, Estland, Ierland, Letland, Noorwegen, Roemenië en Hongarije is het aantal ingeschreven werkzoekenden genomen, dus inclusief diegenen onder hen, die nog werk hebben en van betrekking wenschen te veranderen. In Oostenrijk is van dit aantal werkzoekenden slechts het deel opgegeven, dat door de arbeidsbeurzen als zoodanig is geaccepteerd. België geeft slechts het aantal verzekerde geheel werklozen op, Frankrijk de werklozen, die ondersteuning genieten, Zwitserland het aantal bij de vakverenigingen bekende werkzoekenden. In Engeland worden de verzekerde werklozen geteld, dus niet de werkloze landarbeiders, het huispersoneel en thuiswerkers, die buiten de verplichte werkloosheidsverzekering vallen en evenmin zij, die uit openbare middelen ondersteund worden. In Zweden, Australië en Canada worden alleen de werkloze vakverenigingsleden opgegeven, in het eerste land zonder de groepen boscharbeiders en arbeiders, werkzaam bij de houtvloten. In Palestina en de Vereenigde Staten heeft men tenslotte slechts schattingen van het aantal werklozen.

Uit deze verscheidenheid der methoden blijkt voldoende, dat onderlinge vergelijking der landen uiterst bezwaarlijk is. Wij geven de volgende cijfers dan ook slechts voor de beweging der werkloosheid in ieder land afzonderlijk.

Werklozen in vergelijking tot de geheele bevolking.	Einde Maart				Einde Juni			
	Percentage van de geheele bevolking		Percentage van de personen die werken		Percentage van de geheele bevolking		Percentage van de personen die werken	
	1933	1934	1933	1934	1933	1934	1933	1934
Duitschland....	10,4	4,6	21,1	9,3	7,8	4,1	15,7	8,2
Saargebied....	5,1	4,5	12,8	11,3	4,4	3,9	11,1	9,7
België.....	2,7	2,4	6,2	5,6	2,1	2,2	4,9	5,2
Denemarken...	4,6	3,2	11,1	7,6	2,4	2,1	5,9	4,9
Dantzig.....	9,4	5,4	21,5	12,3	7,3	4,4	16,6	10,0
Estland.....	1,3	0,5	2,3	0,9	0,3	0,1	0,4	0,1
Finland.....	1,7	1,1	3,7	2,3	0,7	0,4	1,6	0,9
Frankrijk.....	3,3	3,1	6,3	5,8	2,9	3,0	5,4	5,6
Gr. Britannië..	6,1	4,8	13,4	10,6	5,4	4,6	11,9	10,1
Iersche Vrijstaat	2,8	3,4	6,3	7,6	2,0	3,0	4,6	6,9
Italië.....	2,6	2,5	5,4	5,3	2,1	2,0	4,4	4,1
Joego-Slavië...	0,2	0,2	—	—	0,1	0,1	—	—
Letland.....	1,5	1,2	2,5	2,0	0,4	0,1	0,7	0,2
Nederland....	4,7	4,4	11,8	11,1	3,8	3,9	9,5	9,7
Noorwegen....	1,5	1,5	3,7	3,7	1,1	1,0	2,6	2,6
Oostenrijk....	7,7	6,9	14,0	12,6	6,6	6,1	12,0	11,1
Polen.....	1,6	1,4	3,1	2,6	1,4	1,2	2,6	2,4
Roemenië.....	0,2	0,1	—	—	0,1	0,1	—	—
Zweden.....	2,7	2,3	6,0	5,3	2,0	1,4	4,5	3,2
Zwitserland...	1,8	1,7	3,7	3,6	1,3	1,2	2,8	2,4
Tsjecho-Slov..	7,5	6,7	15,7	14,0	5,7	4,9	12,1	10,4
Hongarije.....	1,0	0,8	2,2	1,7	0,8	0,7	1,9	1,6
Australië.....	2,6	2,2	6,2	5,2	2,6	2,1	6,1	5,0
Nieuw-Zeeland	3,3	2,9	8,1	7,0	3,7	3,1	9,0	7,6
Canada.....	5,9	4,7	16,4	12,9	5,1	4,3	14,3	11,9
Vereen. Staten	10,9	8,6	27,4	21,7	9,7	8,2	24,4	20,6

Uit deze gegevens kan men berekenen, hoe in ieder land het verschijnsel der werkloosheid zich in het

¹⁾ Dr. Gottfried Haberler, Liberale und planwirtschaftliche Handelspolitik. Heft 8 van de Zwischenstaatliche Wirtschaft onder leiding van Prof. Dr. H. von Beckerath. (Berlin 1934, Junker und Dünhaupt. Prijs R.M. 6.50).

laatste jaar heeft ontwikkeld. De volgende cijfers worden dan gevonden.

	Verandering der werkloosheid in proc.	
	Mrt. 1933 op Mrt. 1934	Juni 1933 op Juni 1934
Duitschland	— 56,0	— 47,7
Saargebied	— 11,7	— 12,0
België	— 9,9	+ 6,2
Denemarken	— 31,0	— 15,0
Dantzig	— 43,0	— 40,0
Estland	— 61,0	— 70,0
Finland	— 36,0	— 43,5
Frankrijk	— 8,0	+ 3,5
Groot-Brittannië	— 21,0	— 15,0
Iersche Vrijstaat	+ 21,0	+ 50,0
Italië	— 3,0	— 5,0
Joego-Slavië	—	—
Letland	— 20,0	— 70,0
Nederland	— 7,0	+ 2,0
Noorwegen	—	—
Oostenrijk	— 10,0	— 7,5
Polen	— 15,0	— 11,0
Roemenië	— 50,0	—
Zweden	— 13,5	— 29,0
Zwitserland	— 4,0	— 10,0
Tjecho-Slowakije	— 10,8	— 14,0
Hongarije	— 21,0	— 15,0
Australië	— 16,0	— 18,0
Nieuw-Zeeland	— 13,0	— 16,0
Canada	— 21,0	— 16,0
Ver. Staten	— 21,5	— 15,5

De financiële toestand van de Gemeenten.

Evenals het vorige jaar, heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken bij de bespreking van zijn begroting een overzicht van den stand der gemeentefinanciën in de Handelingen laten opnemen. Wij ontleenen hieraan het volgende.

De uitkomsten van den gewonen dienst der gemeente-rekeningen waren:

	Over 1931	Over 1932	Over 1933
	(in millioenen Guldens)		
Totaal gewone inkomsten ..	f 720	f 734,5	f 756,6
Totaal gewone uitgaven	„ 696,6	„ 729,6	„ 746,9
Batig saldo	f 23,4	f 4,9	f 9,7

De gezuiverde rekeningen gaven tot resultaat:

	Over 1931	Over 1932	Over 1933
	(in millioenen Guldens)		
Totaal gewone inkomsten ...	f 677,4	f 678,9	f 713,9
Totaal gewone uitgaven	„ 697,6	„ 733,3	„ 757,6
Nadeelig saldo ..	f 20,2	f 54,4	f 43,7

De nadeelige saldi van de gezuiverde rekeningen, over 1931 ad 20,2 millioen, 1932 ad 54,4 millioen, 1933 ad 43,7 millioen, zijn de resultaten van twee andere cijfers, nl.:

	1931	1932	1933
Het totaal van de nadeelige sloten van ..	537 gemeent. ad f 27,5 mill.	770 gemeent. ad f 55,9 mill.	597 gemeent. ad f 46,9 mill.
en het totaal van de batige sloten van ..	527 gemeent. ad f 7,3 mill.	267 gemeent. ad f 1,5 mill.	455 gemeent. ad f 3,2 mill.
Nad. Saldi ..	f 20,2 mill.	f 54,4 mill.	f 43,7 mill.

Hoewel de cijfers over 1933 nog een verre van rooskleurig beeld vertoonen, kan in vergelijking met de cijfers van 1932 een verbetering worden waargenomen. Het aantal gemeenten met nadeelig saldo is over 1933 597 tegen 770 in 1932. Ongetwijfeld is deze verschuiving voor een deel een gevolg van de werking van de regeling der Rijksbijdrage in de werkloosheidslasten 1933, vastgesteld bij gemeenschappelijke beschikking van de Ministers van Sociale Zaken, van Binnenlandsche Zaken en van Financiën van 23 October 1933.

De werkloosheidslasten (met inbegrip van de buitengewone bijdragen aan werkloozenkassen), welke netto — dus na aftrek van de Rijksbijdrage — voor rekening van de gemeenten bleven, beliepen in 1931 33 millioen, 1932 60,1 millioen, 1933 61,3 millioen.

Het cijfer voor 1933 verschilt betrekkelijk weinig van dat voor 1932. De verbetering van 1933, waarop

hierboven werd bedoeld — in totaal netto met 10,7 millioen —, is niet te verklaren uit de hoogte der werkloosheidslasten of van de Rijksbijdrage daarin.

De verklaring moet gezocht worden in de verhooging van de inkomsten en de verlaging van de uitgaven, waartoe onder den drang der omstandigheden moest worden overgegaan. Op zichzelf gezien is het tekort over 1933 nog zeer belangrijk.

In welke mate de weerstand van de gemeenten is verminderd, kan blijken uit het hier volgend overzicht van de aanwezige reserves, op verschillende data:

	31 Dec. 1930	31 Dec. 1931	31 Dec. 1932	31 Dec. 1933
	(in millioenen Guldens)			
Algemeene reserves en reserves bijz. doeleinden	29,3	32,4	23,5	17,2
Algemeene bedrijfsreserves ...	39,9	37,9	32,1	26,1
	69,2	70,3	55,6	43,3

Hier zijn alleen die reserves in het oog gevat, welke ook volgens het gevoelen van de gemeentebesturen voor den gewonen dienst zouden kunnen worden benut, hoewel uiteraard de volledige benutting de gemeenten van elken weerstand zou berooven.

Bovendien mag hierbij niet voorbij worden gezien, dat tegenover deze reserves ook wel schulden voorkomen, welke mede in het verleden zijn gemaakt voor het handhaven van het evenwicht op den gewonen dienst.

Batige saldi van vorige jaren.

Aan den dienst 1931 vloeide toe een bedrag van 23,2 millioen wegens batige saldi over 1929.

Aan den dienst 1932 18,4 millioen wegens batige saldi over 1930.

Aan den dienst 1933 14,9 millioen wegens batige saldi over 1931.

Aan den dienst 1934 7,4 millioen wegens batige saldi over 1932.

INGEZONDEN STUKKEN.

FUNCTIE VAN DEN ACCOUNTANT BIJ KARTEL-VORMING.

De heer H. R. Reder schrijft ons:

Onder dezen titel komt in het nummer van 3 October jl. van dit blad een uiteenzetting voor van Prof. Mr. J. van Loon, inhoudende een kritiek op de door mij op den 25en Accountantsdag gehouden inleiding over de functie van den accountant bij kartels.

Het is mij onbegrijpelijk, waarom Prof. van Loon het noodig geoordeeld heeft, er naar aanleiding van mijn uiteenzetting op te wijzen, dat „uitbreiding van de gewone functie van den accountant tot het gebied van koopman, technicus en jurist niet alleen „schadelijk zou zijn voor het kartel, doch even „schadelijk voor den goeden naam van den accountant.” Ik heb immers in mijn referaat niet getracht, aan den accountant een ruimere taak toe te wijzen dan die, welke hem uit hoofde van zijn vakkundigheid toekomt, en ik heb nergens in mijn referaat voor den accountant een functie bepleit buiten het terrein van de controle en de bedrijfseconomie, welk terrein hij krachtens zijn theoretische en praktische opleiding en scholing zonder voorbehoud het zijne mag noemen. Ik heb persoonlijk de door mij in mijn inleiding omschreven functies in verschillende kartels jarenlang in overeenstemming met de uitdrukkelijke wenschen van belanghebbenden vervuld; en ik meen op grond van wat ik daarbij heb kunnen tot stand brengen te mogen aannemen, dat ik aldus niet heb gehandeld tot schade van „den goeden naam van den accountant”.

Ik heb in mijn inleiding in het geheel niet betoogd, dat de accountant zou moeten beslissen, in welken vorm een op te richten kartel behoort te worden gegoten, noch welk deel van elk der samen te brengen bedrijven in het kartel behoort te worden geregeld. Ik heb nagegaan, welken arbeid de accountant bij de vorming van het kartel kan verrichten, meer in het bijzonder in verband met de daarbij be-

staande behoefte aan een neutrale instantie voor de verzameling en de beoordeeling van de gegevens, waarop het kartel moet worden opgebouwd. Eenig beslissingsrecht heb ik daarbij voor hem niet gevraagd of verdedigd; ik heb zijn arbeid beperkt tot dien van contrôleur en adviseur en dezen laatsten uitdrukkelijk begrensde binnen het raam van de overwegingen, die uit de contrôle-functie logisch voortvloeien. Met nadruk heb ik voorts gewaarschuwd tegen elke inmenging van den accountant in de hier uiteraard ook rijzende vragen van juridischen en technischen aard, waarvan hij de verzorging aan andere deskundigen behoort over te laten. Dit gedeelte der kritiek is derhalve geheel ongegrond.

Prof. Van Loon spreekt voorts eenigszins denigereend over de beteekenis der accountantscontrole bij de kartels. In de eerste plaats al door zijn weinig vleiende achterstelling van den accountant bij den technicus, die „eenige notie van boekhouden” heeft, doch ook door de gekozen bewoordingen, waarin hij slechts aarzelend zijn geneigdheid uitspreekt, om bij de uitvoering van kartelovereenkomsten gebruik te maken van accountants. Hij acht accountantscontrole blijkbaar alleen noodig en op haar plaats, indien het Bestuur der Kartel-Naamlooze Vennootschap (een weinig voorkomende figuur) of de op ander terrein deskundige „Treuhandner” het zonder deze controle niet af kan.

Ik wil mijn bestrijder wel mededeelen, dat technici met „eenige notie van boekhouden” hopeloos moeten falen, indien zij zich leenen voor een onderzoek naar de juistheid van de cijfers en de overige gegevens, die door partijen zijn verstrekt als basis voor den opbouw van het kartel. Deze ervaring strookt volkomen met de opvatting, die bij het meerendeel van de bedrijfsleiders, die eenige ondervinding hebben op dit gebied, bestaat. Het is dan ook n'en déplaise het geringschattend oordeel van den heer Van Loon regel, dat men voor dergelijke onderzoeken accountants aanwijst en het aan hun beleid overlaat, zoo noodig technisch advies in te winnen bij de kartelleden zelf of bij onafhankelijke deskundigen.

Ik ontken geenszins het bestaan van een technisch element in de bij de kartels noodige controle. Uit mijn eigen ervaring is mij echter geen enkel geval bekend, waarin het gemis aan technische kennis van den accountant niet op eenvoudige wijze kon worden aangevuld, grootendeels zelfs binnen den kring van belanghebbenden. Het technische element doet zich trouwens niet uitsluitend voor bij de kartels, doch speelt een rol bij elke accountantscontrole; ware Prof. Van Loon's gedachtengang juist, dan zou de geheele ontwikkeling van het accountantsberoep zonder zin zijn en de accountantscontrole een wassen neus.

Prof. Van Loon heeft voorts opmerkingen gemaakt over „de derde functie”, welke ik aan den accountant heb toegedacht. Ik heb daartegen het ernstige bezwaar, dat hij mijn desbetreffende uiteenzetting uit haar verband ruikt en daardoor een onjuiste voorstelling geeft van mijn betoog.

De in dit verband door hem gebezigde woorden „scheidsrechterlijke beslissingen” zijn volstrekt misplaatst. Zij wekken den indruk, dat ik voor den ac-

countant het recht zou hebben opgeëischt tot het doen van arbitrale uitspraken, zooals deze in de meeste kartelovereenkomsten zijn geregeld. Het tegendeel is waar; ik heb uitdrukkelijk op de noodzakelijkheid van de instelling eener arbitrage-commissie gewezen en aan deze ook zooveel mogelijk de beslissingen toegevoegd.

De beteekenis der kartelvergadering in het hier gestelde verband heb ik in mijn inleiding eveneens duidelijk naar voren gebracht; het spreekt immers vanzelf, dat de soevereine macht in het kartel bij deze instantie ligt en blijft liggen, hoeveel en welke adviseurs en controleurs ook aan het kartel hun diensten bewijzen.

Waarschijnlijk is de heer Van Loon op een dwaalspoor gebracht, doordat hij heeft gelezen van een derde functie, die met de „leiding” van het kartel in verband zou staan. Maar als de heer Van Loon mijn referaat wat vollediger of wat nauwkeuriger wil lezen, zal hij zien, dat ik met de „leidende” functie van den accountant iets heel anders heb bedoeld dan hij meent. Hij zal dan ook zien, dat ik geenszins een uitbreiding van de normale functie van den accountant heb bepleit. Sprekende van den „kartelaccountant” heb ik niet bedoeld een specialist voor kartels, doch den accountant, die in het kartel de ook in het bedrijf gebruikelijke functie van controleur en adviseur vervult. Ik heb zelfs gewezen op de gevaren, welke verbonden zijn aan de uitbreiding dezer functie; het zijn dan ook slechts de uitloopers van de gewone controleerende en adviseerende functie van den accountant, welke ik in de „derde” functie heb aangewezen.

Wat ik betoogde was ongeveer het volgende.

Elk advies houdt een zekere inmenging in de leiding in, onverschillig of het een kartel of iets anders betreft. Niet als opzettelijk gesteld doel, maar als onvermijdelijk gevolg. Dat geldt niet alleen voor het advies van den accountant, maar voor elk advies van een deskundige. Dit beteekent niet, dat de bedrijfsleider zich naar het advies moet gedragen; maar alleen, dat het advies invloed uitoefent op de beslissing. Dit gevolg van het advies in het bedrijf wordt op zichzelf niet door den accountant gewenscht, maar hij kan er niet aan ontkomen.

Er kunnen echter bij het kartel ook nog bijzondere consequenties verbonden zijn aan de controleerende functie van den accountant; consequenties, welke niet bestaan bij de functie van den accountant in het bedrijf. De practijk van het kartel brengt nl. mede de behoefte aan beslissingen in tal van gevallen, waarin de arbitrage-commissie of de kartelvergadering niet kunnen voorzien, hetzij doordat de urgentie een, zoo noodig voorloopige, beslissing op korten termijn volstrekt noodig maakt, hetzij doordat de aard der te nemen beslissing zich niet voor behandeling door de genoemde instanties leent. Daarbij is te denken aan overheveling van leveringen, de vaststelling van prijzen voor leveringen van bijzonderen aard e.d. Welnu, het is uitsluitend de aldus noodig geworden bijzondere instantie in het kartel, die ik in verband gebracht heb met de mogelijkheid van het vervullen eener „derde” functie door den accountant, die als controleur den stand van zaken in alle details kent en

AANVOEREN in tons van 1000 KG.

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	11-17 Nov. 1934	Sedert 1 Jan. 1934	Overeenk. tijdvak 1933	11-17 Nov. 1934	Sedert 1 Jan. 1934	Overeenk. tijdvak 1933	1934	1933
Tarwe	28.148	1.213.310	1.414.322	—	32.305	23.685	1.245.615	1.438.007
Rogge	7.872	376.899	362.556	—	15.257	7.073	392.156	369.629
Boekweit	1.348	20.719	20.857	—	—	25	20.719	20.882
Maïs	27.698	812.494	932.704	30	198.550	179.335	1.011.044	1.112.039
Gerst	10.612	332.447	445.692	401	45.355	40.611	377.802	486.303
Haver	2.946	109.623	118.915	—	3.195	3.808	112.818	122.723
Lijnzaad	3.908	189.187	176.736	—	218.247	205.105	407.434	381.841
Lijnkoek	930	61.191	125.065	30	55	200	61.246	125.265
Tarwemeel	411	18.527	16.561	—	3.039	5.522	21.566	22.083
Andere meelsoorten	1.460	52.091	46.813	55	6.237	7.933	58.328	54.746

met wien alle belanghebbenden zonder schroom over hun belangen en over hun zaken kunnen overleg plegen. Daarbij ben ik volstrekt niet eenzijdig pleitbezorger geweest voor mijn beroepsgenooten; integendeel, ik heb duidelijk doen blijken, dat het door mij te berde gebrachte vraagstuk slechts rijst, indien de hier bedoelde instantie niet kan worden toevertrouwd aan een of meer kartellenden zelf en wanneer niet op andere wijze in deze behoefte kan worden voorzien. Ik heb mij beroepen op mijn ervaring, die mij geleerd heeft, dat ook in dit opzicht de medewerking van den accountant door belanghebbenden zelf herhaaldelijk wordt gewenscht. Ik heb eindelijk, naar mijn oordeel behoorlijk gemotiveerd, een bevestigend antwoord gegeven op de vraag, of de accountant in de door mij uitdrukkelijk gestelde bijzondere gevallen het hier bedoelde beslissingsrecht kan aanvaarden, niet-tegenstaande de daartegen voor den accountant zelf in zijn gewone functie voortspuitende bezwaren.

Nu kan men van meening verschillen over de vraag, of mijn opvatting ten deze de juiste is; ik geef ook Prof. Van Loon gaarne het recht, op dit punt met mij van inzicht te verschillen. Maar ik heb ernstig bezwaar tegen de wijze, waarop hij mijn betoog omtrent dit punt in zijn critiek heeft behandeld en daardoor bij den lezerskring van dit blad een verkeerden indruk heeft gewekt.

BOEKAANKONDIGINGEN.

The Great Depression door Prof. Lionel Robbins. (Londen 1934. MacMillan. Prijs 8/6).

Dit boek is om allerlei redenen zeer belangwekkend. In de eerste plaats wel om de critiek op de monetaire politiek in Engeland in het heden en het verleden. Prof. R. toont aan, dat deze politiek een van de belangrijke oorzaken van de huidige wereldcrisis is, doordat in de periode van 1925 tot 1929 het deflatieproces in Engeland onvoldoende is geweest, waardoor de gouden standaard moest worden opgegeven; Engeland liet verder begin 1933 de gelegenheid tot stabilisatie voorbijgaan — door een aanbod af te slaan van de Ver. Staten, om ingeval van stabilisatie een groot deel van de oorlogsschuld kwijt te schelden — waardoor ook Amerika tot een andere monetaire politiek overging. De schrijver is dan ook voor herstel van den internationalen gouden standaard, die echter aan bepaalde voorwaarden moet voldoen teneinde het evenwicht in het economisch leven te handhaven.

Zulks moet gepaard gaan met de economische politiek, die op herstel van de elasticiteit is gericht. Op het oogenblik zijn de regeeringen in de geheele wereld bezig om het bedrijfsleven aan banden te leggen en de basis van het kapitalisme te ondermijnen. Niet alleen de loonen, maar ook de monopolieprijsen moeten beweeglijker worden. Kartellen en restrictieschema's ontwikkelen zich hoofdzakelijk door steun van de Overheid. Vakverenigingen behoeven niet te worden verboden, doch zij moeten, evenals andere monopolisten geen steun van de Overheid verkrijgen, hetzij direct of indirect.

Zijn pleidooi voor bedrijfsvrijheid beteekent echter niet het miskennen van de economische functies van den staat. Het doel van de politiek van de Overheid moet zijn, de voorwaarden te scheppen, waardoor de krachten van het bedrijfsleven zich vrij kunnen ontplooiën. Prof. Robbins is, wat de toekomst betreft, pessimistisch. De zekerheid, die men vóór den oorlog had, ontbreekt thans ten eenenmale. De waarschijnlijkheid voor vrede en vooruitgang in de komende halve eeuw is niet zeer groot. In de eerste plaats wegens het gevaar van oorlog, doch verder met het oog op het feit, dat de economische instabiliteit in de moderne wereld waarschijnlijk niet zal verminderen. Het meerendeel der leiders schijnt uit de feiten van de laatste jaren te moeten afleiden, dat uitbreiding van staatsinterventie noodzakelijk is. v. d. V.

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. Bk.	{ Disc Wissels. 2½ 19 Sept. '33	Lissabon	.... 5½ 8 Dec. '33
	{ Bel. Binn. Eff. 3 19 Sept. '33	Londen	..... 2 30 Juni '32
	{ Vrsch. in R.C. 3 19 Sept. '33	Madrid	..... 5½ 6 Nov. '34
Athene	..... 7 14 Oct. '33	N.-York F.R.B.	1½ 1 Feb. '34
Batavia	..... 3½ 1 Nov. '34	Oslo	..... 3½ 22 Mei '33
Belgrado	..... 6½ 16 Juli '34	Parijs	..... 2½ 31 Mei '34
Berlijn	..... 4 22 Sept. '32	Praag	..... 3½ 25 Jan. '33
Boekarest	..... 6 5 Apr. '33	Pretoria	..... 3½ 15 Mei '33
Brussel	..... 2½ 28 Aug. '34	Rome	..... 3 11 Dec. '33
Budapest	..... 4½ 17 Oct. '32	Stockholm	..... 2½ 1 Dec. '33
Calcutta	..... 3½ 16 Feb. '33	Tokio	..... 3.65 2 Juli '33
Dantzig	..... 4 21 Sept. '34	Weenen	..... 4½ 27 Juni '34
Helsingfors	..... 4½ 20 Dec. '33	Warschau	..... 5 26 Oct. '33
Kopenhagen	..... 2½ 1 Dec. '33	Zwits. Nat. Bk.	2 22 Jan. '31

OPEN MARKT.

	1934				1933	1932	1914
	17 Nov.	12/17 Nov.	5/10 Nov.	29 Oct./3 Nov.	13/18 Nov.	14/19 Nov.	20/24 Juli
Amsterdam Partic. disc.	1/2	1/2	1/2	1/2	3/8	1/4-1/2	3/8-3/16
Prolong.	1	1	1	1	1	1	2/4-3/4
Londen Daggeld...	1/4-1	1/4-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/4-1	1/4-2
Partic. disc.	3/8	3/8-7/16	7/16-1/2	1/2-5/8	1/16-1/8	13/16-15/16	4/4-3/4
Berlijn Daggeld...	37/8-4 1/8	33/4-4 1/8	37/8-5 1/4	4-5 1/2	4-5 1/4	4 1/2-5 1/4	—
Maandgeld	37/8-4	37/8-4	4 1/2-6	4 1/2-6	4 1/2-6	4 1/2-5 1/4	—
Part. disc.	3 3/8	3 3/8	3 3/4	3 3/4	3 7/8	3 7/8	2 1/8-1 1/2
Warenw...	4-1/4	4-1/4	4-1/4	4-1/2	4-1/2	4-1/4	—
New York Daggeld 1)	1	1	1	1	5/8	1-1/4	1 3/4-2 1/2
Partic. disc.	5/16	5/16	5/16	5/16	3/4	5/8	—

1) Koers van 16 Nov. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York*)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
13 Nov. 1934	1.48 1/16	7.41 3/4	59.47	9.74 3/8	34.51	100 5/8
14 " 1934	1.48	7.40 1/8	59.47	9.75	34.49	100 5/8
15 " 1934	1.48	7.38 7/8	59.47	9.75	34.50	100 5/8
16 " 1934	1.48	7.39 7/8	59.47	9.75	34.50	100 5/8
17 " 1934	1.48	7.39 1/4	59.48	9.75 1/2	34.51	100 5/8
19 " 1934	1.47 7/8	7.37 1/8	59.47	9.75 1/2	34.52 1/2	100 5/8
Laagste d.w.1)	1.47 3/8	7.37 1/8	59.40	9.74	34.45	100
Hoogste d.w.1)	1.48 1/4	7.42 1/4	59.50	9.75 3/8	34.55	100 5/8
Muntpariteit	2.4878	12.1071	59.263	9.747	34.592	100

Data	Zwitserland *)	Weenen *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
13 Nov. 1934	48.08	—	6.18	1.48	12.66	20.21
14 " 1934	48.—	—	6.18 1/2	1.48	12.66	20.20
15 " 1934	48.06 1/2	—	6.18 1/2	1.48	12.66	20.21
16 " 1934	48.05 1/2	—	6.19	1.48	12.67	20.20
17 " 1934	48.06	—	6.19	1.48	—	—
19 " 1934	48.03	—	6.19	1.48	12.66	20.20
Laagste d.w.1)	47.95	—	6.15	1.45	12.62 1/2	20.10
Hoogste d.w.1)	48.15	28.—	6.22 1/2	1.50	12.72 1/2	20.30
Muntpariteit	48.003	35.007	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Oslo *)	Helsingfors 1)	Buenos-Aires 1)	Montreal 1)
13 Nov. 1934	38.10	33.—	37.15	3.27	37 1/2	1.52
14 " 1934	38.20	33.10	37.25	3.27	37 3/8	1.52
15 " 1934	38.12 1/2	33.05	37.20	3.27	38 1/4	1.51 1/2
16 " 1934	38.17 1/2	33.10	37.25	3.27	38	1.51 1/4
17 " 1934	38.12 1/2	33.02 1/2	37.17 1/2	3.27	38 1/4	1.51 1/2
19 " 1934	38.10	32.90	37.10	3.26	38 1/8	1.51 1/2
Laagste d.w.1)	37.80	32.75	36.80	3.24	36 3/4	1.51 1/4
Hoogste d.w.1)	38.50	33.37 1/2	37.50	3.29	38 3/4	1.52 1/2
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95 1/2	2.4878

*) Noteering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
13 Nov. 1934	5,00 1/4	6,59	40,23	67,59
14 " 1934	4,99 1/8	6,59	40,21	67,58
15 " 1934	4,99 1/8	6,58 3/4	40,22	67,55
16 " 1934	4,99 1/8	6,58 3/4	40,18	67,56
17 " 1934	4,99	6,59	40,19	67,56
19 " 1934	4,98 3/8	6,59 1/4	40,24	67,63
20 Nov. 1933	5,30 1/2	6,39 1/2	38,97	65,85
Muntpariteit..	4,86	3,90 3/8	23,81 1/2	40 1/16

KOERSEN TE LONDEN.

Table with columns: Plaatsen en Landen, Noteerings-eenheden, 3 Nov. 1934, 10 Nov. 1934, 12/17 Nov. '34 Laagste/Hoogste, 17 Nov. 1934. Rows include locations like Alexandrië, Athene, Bangkok, etc.

1) Officiële not. 36 1/2 laten, gemidd. not., welke importeurs hebben te betalen, sinds 17 Oct. 31 1/2, sinds 12 Nov. 32. 2) Offic. not. vanaf 30 Oct. 39 1/4, 5 Nov. 39 1/2, 7 Nov. 39, 9 Nov. 39 1/2, 12 Nov. 39. 3) Id. 2 Oct. 4 1/4, 17 Nov. 4 1/2. 4) 90 dg. 5) Vanaf 28 Aug. laatste „export“ notering.

ZILVERPRIJS

Table showing silver prices in London (N York) for various dates from 13 Nov. 1934 to 27 Juli 1914.

GOUDPRIJS 1)

Table showing gold prices in London for various dates from 13 Nov. 1934 to 27 Juli 1914.

1) in pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) in sh. p. oz. fine

STAND VAN 's RIJKS KAS

Table with columns: Vorderingen, 7 Nov. 1934, 15 Nov. 1934. Rows include Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank, Vorderingen, Verplichtingen.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table with columns: 10 Nov. 1934, 17 Nov. 1934. Rows include Vorderingen, Verplichtingen.

CURAÇOSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Table with columns: Data, Metaal, Circulatie, Voor-schotten aan de kolonie, Dis-conto's, Diverse reke-ningen, Diverse reke-ningen. Rows include dates from 1 October 1934 to 1 October 1933.

1) Sluftp. der activa. 2) Sluftp. der passiva.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 19 November 1934.

Table with columns: Activa, Passiva. Rows include Binnel. Wis-sels, Prom., enz. in disc., Papier o. h. Buitenl. in disconto, Beleeningen, Op Effecten, Op Goederen en Spec., Voorschotten a. h. Rijk, Kapitaal, Reservefondsen, etc.

Beschikbaar metaalsaldo f 455.089.566,— Minder bedrag aan bankbiljetten in om-loop dan waartoe de Bank gerechtigd is „ 1.137.723.915,—

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) „ f 73.789.100,— 2) Waarvan in het buitenland „ 49.775.319,64

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Table with columns: Data, Goud (Munt, Muntmat.), Circulatie, Andere opeischb. schulden, Beschikb. Metaal-saldo, Dek-tings perc. Rows include dates 19 Nov. '34, 12 Nov. '34, 25 Juli '14.

Table with columns: Data, Totaal bedrag disconto's, Schatkist-promessen rechtstreeks, Belee-ningen, Papier op het buitenl., Diverse reke-ningen. Rows include dates 19 Nov. 1934, 12 Nov. 1934, 25 Juli 1914.

1) Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Table with columns: Data, Goud, Zilver, Circulatie, Andere opeischb. schulden, Beschikb. metaal-saldo. Rows include dates 17 Nov. '34, 10 Nov. '34, 20 Oct. 1934, 13 Nov. 1934, 25 Juli 1914.

Table with columns: Data, Wissels. buiten N.-Ind. betaalb., Dis-conto's, Belee-ningen, Diverse reke-ningen, Dek-tings-percentage. Rows include dates 17 Nov. '34, 10 Nov. '34, 20 Oct. 1934, 13 Nov. 1934, 25 Juli 1914.

1) Sluftp. activa. 2) Cijfers telegrafisch ontvangen.